

Het portfolio als tool voor lifelong learning

Een enquête-onderzoek onder alumni van de
opleiding Mondzorgkunde

Elham Baha
Meesterproef
Master Health Care & Social Work
Saxion Hogeschool, Enschede
1e begeleider Drs. Dorothé Faber
2e begeleider Dr. Somaya Ben Allouch
Amsterdam, 12 juni 2015

Het portfolio als tool voor lifelong learning

Een Enquête-onderzoek onder alumni Mondzorgkunde

Afstudeerthese geschreven in opdracht van de opleiding Mondzorgkunde Inholland en ingediend tot
het behalen van de opleiding Master Health Care & Social
Work aan de Hogeschool Saxion in Enschede.

Onderzoeker:

Elham Baha | Mondhygiëniste en docent opleiding Mondzorgkunde

Elham. Baha@inholland.nl

VOORWOORD

In het kader van mijn meesterproef presenteer ik u mijn afstudeeronderzoek. Voor de opleiding Master Health Care & Social Work (Saxion Hogeschool Enschede) is dit de afsluitende fase van de opleiding. Het onderwerp van dit onderzoek is gericht op de vraag hoe het portfolio dat binnen de opleiding is ingezet vanuit competentiegericht onderwijs, gebruikt kan worden voor de bevordering van lifelong learning.

Mijn belangstelling voor dit onderwerp werd onder meer gewekt vanuit mijn beroepsveld en de affiniteit die ik heb met onderwijsontwikkeling. Middels mijn functie als docent binnen de opleiding Mondzorgkunde aan de hogeschool Inholland ben ik wekelijks betrokken bij onderwijsactiviteiten. In mijn rol als studieloopbaanbegeleidster begeleid ik studenten bij het portfolio gebruik. Het gebruik van het portfolio binnen het medisch onderwijs is de laatste jaren toegenomen. Portfolio's worden in verschillende opleidingen voor de professionalisering van beroepscompetenties ingezet. Tevens kan het portfolio gebruikt worden voor het in kaart brengen van het leerproces.

Aan de andere kant is lifelong learning of wel levenslang leren een actueel onderwerp dat de laatste jaren regelmatig ter sprake komt. Vanuit de hedendaagse informatie- en kennismaatschappij is lifelong learning een opkomende vereiste, dat van belang geacht wordt voor de kwaliteits- en kennisontwikkeling van zorgprofessionals. Lifelong learning moet vroegtijdig binnen de (medische) opleiding gestimuleerd worden. Aangezien het portfolio het leerproces kan bevorderen, is de vraag of dit ook bijdraagt aan het verwezenlijken van een levenslange leerhouding. Middels dit onderzoek wil ik in kaart brengen of het portfolio dat op de opleiding Mondzorgkunde wordt gebruikt, ingezet kan worden ter bevordering van lifelong learning.

Het proces van het volbrengen van dit onderzoek is complex geweest, maar ik heb er een hoop van geleerd. Daarom wil ik graag een aantal mensen bedanken, want zonder hen had ik dit onderzoek niet kunnen voltooien. Mijn dank gaat uit naar mijn begeleidsters mevrouw Dorothé Faber en mevrouw Somaya Ben Allouch. Ik wil ze beide bedanken voor hun uitleg, ondersteuning en begeleiding tijdens het proces. Voornamelijk in het begin van het proces waar het even vast liep. Verder wil ik mijn collega's Karl Parisius, Linde van Benthem en Margriet Ottens van de opleiding Mondzorgkunde bedanken voor hun goede adviezen, hulp en ondersteuning. Tevens wil ik mijn studiegenoot Sibel Dogan bedanken voor alle hulp, goede adviezen en een luisterend oor. Ik wil natuurlijk ook mijn familie bedanken voor hun morele ondersteuning, in het bijzonder mijn man, ouders en broer. Want

zonder hun steun had ik het nooit gekund. Als laatste natuurlijk gaat mijn dank uit naar alle alumni die mee hebben geparticipeerd in het onderzoek.

Elham Baha

Amsterdam, juni 2015

SAMENVATTING

Achtergrond en doel: Lifelong learning wordt in het medische werkveld steeds meer gepromoot, omdat medische kennis snel veroudert. Om lifelong learning binnen de opleiding Mondzorgkunde te stimuleren kan wellicht het portfolio als een geschikt tool dienen. In dit kwantitatieve onderzoek stond de vraag centraal: *In hoeverre is het portfolio zoals deze in de opleiding Mondzorgkunde wordt ingezet volgens alumni een geschikte tool om lifelong learning te bevorderen?*

Methode: Voor dit online surveyonderzoek is een selecte steekproef genomen van 197 alumni van de opleiding Mondzorgkunde van de Hogeschool Inholland. De enquête is deels afgeleid uit de operationalisatie van de onderzoeksvragen en deels samengesteld uit een Engelstalige meetinstrument. Voor de data-analyse is gebruik gemaakt van beschrijvend onderzoek.

Resultaten: De overgrote meerderheid van de respondenten ($n = 54$) 96.4% hebben tijdens de opleiding gewerkt met het portfolio. De respondenten zijn niet zo enthousiast over het portfolio. Het maken en bijhouden van het portfolio wordt door de meerderheid als zeer tijdrovend beschouwd en gezien als een barrière in het leerproces. Tevens is het merendeel van de respondenten van mening dat het portfolio niet geheel geschikt is voor de bevordering van lifelong learning, maar aan de andere kant zijn er ook respondenten die neutraal van mening zijn en dit niet geheel zeker weten. Enkele respondenten geven aan dat het portfolio met aanpassing en vereenvoudiging van onderdelen voornamelijk in het begin van het leerproces effectief ingezet kan worden. Respondenten vinden het jammer dat na het volbrengen van de opleiding niets meer met het portfolio gedaan wordt. Wel zien de respondenten het portfolio als een tool voor de bewustwording van het leerproces en als een geschikt hulpmiddel voor reflectie. Het onderdeel reflectie is door ($n = 21$) 39.6% van de respondenten als meest positief onderdeel van het portfolio geïndiceerd en competentieontwikkeling en -verantwoording wordt door ($n = 34$) 69.4% als het minst effectieve onderdeel geïndiceerd. Slechts één respondent was geheel positief over het portfolio en vond het een effectief hulpmiddel.

Conclusie: Hoewel het portfolio binnen competentiegericht onderwijs als een belangrijk instrument wordt gezien voor de bevordering van het leerproces, zijn de respondenten niet zo enthousiast over het gebruik van het portfolio. In de huidige vorm wordt het portfolio niet geschikt gezien voor de bevordering van lifelong learning. Voornamelijk het gebruiksgemak wordt als een barrière gezien. Ondanks deze barrières wil het niet zeggen dat het concept van het portfolio niet geschikt is voor de bevordering van lifelong learning. Aanbevolen wordt om een kwalitatief vervolgonderzoek te doen naar de leer- en ontwikkelingsbehoefte van mondhygiënist gedurende hun loopbaan om het portfolio meer passend te maken voor de bevordering van lifelong learning.

SUMMARY

Background and purpose: Lifelong learning is increasingly being promoted in the medical field, because medical knowledge quickly becomes outdated. To encourage lifelong learning in the Dental Hygiene program for the students, the portfolio can possibly serve as a suitable tool. This quantitative research addresses the following question: *To what extent is the portfolio as it is deployed in the Dental Hygiene program according to former students a suitable tool to promote lifelong learning?*

Method: The online survey is based on a selective sample of 197 former students of the Dental Hygiene program. The survey is partly derived from the operationalization of the research questions and partly composed of an English instrument. Descriptive statistical techniques are used for the data analysis.

Results: The vast majority of respondents ($n = 54$) 96.4% worked during the education with the portfolio. The respondents are not so enthusiastic about the portfolio. Creating and maintaining the portfolio by the majority is considered very time consuming and perceived as a barrier to learning. Also, the majority of respondents believe that the portfolio is not entirely suitable for the promotion of lifelong learning, but on the other hand, there are also respondents who have a neutral opinion and are not entirely sure of this. Some respondents indicate that the portfolio mainly can be used effectively at the start of the learning process with adaptation and simplification of parts. Respondents find it a pity that after the completion of the training nothing more is done with the portfolio. The respondents see the portfolio as a tool for raising awareness of the learning process and as a suitable tool for reflection. The part reflection is indicated by ($n = 21$) 39.6% of respondents as the most positive part of the portfolio. Competence development and accountability is indicated by ($n = 34$) 69.4% of respondents as the least effective part. Only one respondent was wholly positive about the portfolio and found it an effective tool.

Conclusion: Although the portfolio within competency education is seen as an important instrument for the promotion of the learning process, respondents are not so enthusiastic about the use of the portfolio. In the current form the portfolio is not seen as a suited tool for the promotion of lifelong learning. Mainly the use efficiency is seen as a barrier. Despite these barriers, it does not mean that the concept of the portfolio is not suitable for the promotion of lifelong learning. It is recommended to do a qualitative follow-up study to the learning and development needs of dental hygienists during career to make the portfolio more suitable for the advancement of lifelong learning.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD.....	2
SAMENVATTING	4
SUMMARY	5
1. INLEIDING	8
1.1 Aanleiding.....	8
1.2 Theoretische kader	9
1.2.1 Het concept van lifelong learning	9
1.2.2 Kenmerken van lifelong learning	10
1.2.3 Lifelong learning in het medisch onderwijs.....	11
1.2.4 Het portfolio en het gebruik in het onderwijs	12
1.3 Probleemstelling	14
1.4 Doelstelling.....	14
1.5 Onderzoeksvraag	14
1.5.1 Deelvragen	14
2. METHODE	15
2.1 Onderzoeksstrategie en design	15
2.2 Populatie en steekproef.....	15
2.3 Operationalisatie	16
2.4 Meetinstrument en constructen	17
2.5 Procedure.....	18
2.6 Betrouwbaarheid en validiteit	19
2.7 Statistische analyse	19
2.8 Ethische verantwoording	20
3. RESULTATEN	21

3.1	Respons en sociodemografische resultaten	21
3.2	Betrouwbaarheid instrument	22
3.3	Algemene resultaten	23
3.4	Samenvattende interpretatie van de resultaten	29
4.	CONCLUSIE	30
5.	DISCUSSIE	31
5.1	Kritische beschouwing van de resultaten	31
5.2	Praktische en methodologische beperkingen of sterktes	32
6.	AANBEVELINGEN.....	34
6.1	Aanbevelingen voor de opleiding Mondzorgkunde	34
6.2	Aanbevelingen voor vervolgonderzoek	35
	LITERATUURLIJST	36
	BIJLAGEN.....	39
	Bijlage A: Begeleidende brief.....	39
	Bijlage B: Enquête 'Portfolio als Tool voor Lifelong Learning' (PTLL)	40
	Bijlage C: Operationalisatie tabel.....	46
	Bijlage D: Codeerschema (SPSS).....	49
	Bijlage E: Overzicht tabellen (stellingvragen)	54
	Bijlage F: Ruwe data (open vraag).....	57

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

Door een groeiend aantal innovaties op medisch gebied veranderen zaken in een hoog tempo (Demirel, 2009). Veranderingen op het gebied van kennis, vaardigheden en technieken hebben een grote invloed op het werk van zorgprofessionals en hun patiënten. Want alleen het volgen van een goede beroepsopleiding wordt niet meer voldoende geacht in de hedendaagse informatie- en kennismaatschappij (Demirel, 2009; Laal & Salamati, 2012). Zorgprofessionals moeten zich voortdurend ontplooiën en nieuwe kennis, vaardigheden en competenties verwerven om op ontwikkelingsgebieden bij te blijven, vooral in de carrière periode na afronding van de opleiding. Hiervoor wordt vaak de term *lifelong learning* of wel *levenslang leren* (LLL) gebruikt. Het belang om toekomstige zorgprofessionals op te leiden en te begeleiden op weg naar een levenslang leren en loopbaanontwikkeling wordt door opleidingen steeds vaker ingezien (Mittendorff, 2008).

LLL is een term die in de huidige Nederlandse samenleving en het hoger onderwijs regelmatig voorkomt en centraal staat. Voor mondhygiënist wordt dit als uiterst noodzakelijk gezien, aangezien kennis in het medisch werkveld snel veroudert (Hojat, Veloski & Gonnella, 2009). Voor hen is LLL niet langer een vrijblijvende optie, maar meer een verplichting welke gesteld wordt vanuit de beroepspraktijk en beroepsvereniging (Plasschaert, 2004).

Binnen het proces van LLL is het van belang dat de lerende professional zich zelfsturend opstelt. Deze neemt zelf initiatieven om de eigen leerbehoefte vast te stellen, leerdoelen te bepalen, bronnen te selecteren, strategieën te kiezen en in te zetten en resultaten te evalueren (Hojat et al., 2009).

Bovendien wordt binnen het medisch onderwijs steeds meer getracht om dit leerproces vroegtijdig bij studenten te stimuleren. Het medisch onderwijs is in het laatste decennium dan ook enorm veranderd. De student staat steeds meer zelf centraal binnen het eigen leerproces, geeft zelf vorm en inhoud aan zijn leerproces (Elango, Jutti & Lee 2005). Van Schaik, Plant en O'Sullivan (2013) noemen dit proces *self-direct learning* (SDL) of wel zelfsturend leren. Voor de ontwikkeling van dit zelfsturend proces kan het portfolio gezien worden als een belangrijk hulpmiddel (Dekker et al., 2010; Elango et al., 2005).

Ten gevolge van onderwijskundige vernieuwingen in Nederland is de laatste jaren het gebruik van portfolio's enorm toegenomen. Volgens Dekker et al. (2010) is dit met name in het medisch onderwijs gegroeid. In het hoger onderwijs wordt het portfolio in diverse formaten en voor verschillende

doeleindes gebruikt. Echter, de praktijk leert, dat het niet gemakkelijk is om het gebruik van portfolio's op een succesvolle en effectieve manier te verwezenlijken (Dekker et al., 2010).

Binnen de opleiding Mondzorgkunde Inholland worden studenten tegenwoordig vooral aan de hand van een portfolio beoordeeld op de kwaliteiten van hun klinische verrichtingen en competenties.

Het portfolio wordt binnen het competentiegericht curriculum van de opleiding met name gebruikt als een begeleidings- en toetsinstrument. Het is een verzamelmap waarin de student reflecties geeft en bewijsmateriaal plaatst waarmee hij de ontwikkeling van zijn competenties aantoont. Het doel van het portfolio is om inzicht in sterke en zwakke eigenschappen te ontwikkelen, om te leren reflecteren op het eigen functioneren en om individuele leerdoelen te bepalen (Dorresteyn, Warris & ter Braak, 2010). In paragraaf 1.2.4 wordt het portfolio nader toegelicht.

1.2 Theoretische kader

In deze paragraaf komt de theoretische basis en onderbouwing van dit onderzoek aan bod. Om het aspect van de bruikbaarheid van het portfolio voor het bevorderen van lifelong learning te meten dienen eerst de definities van de kernbegrippen beschreven te worden. De probleemstelling doelstelling en de onderzoeksvraag wordt in deze paragraaf duidelijk.

1.2.1 Het concept van lifelong learning

Het concept LLL is voor het eerst in 1971 geïntroduceerd in Denemarken en tot stand gebracht door het Bolognaproces. Dit proces is een serie van ministeriële samenwerkingsprojecten dat tussen de Europese landen gehouden wordt om de norm en de kwaliteit van het hoger onderwijs te waarborgen (Corbett, 2006). Dit concept is gekoppeld aan de visie van leren, de bevordering van de economische samenleving en daarnaast gebaseerd op de permanente educatie (Faure, 1972).

LLL heeft een brede betekenis en vanuit verschillende disciplines zijn er meerdere definities aan gewijd (Department of Education and Science, 2000; Madewell, 2004; Demirel, 2009; Laal, 2011; Hojat et al., 2009). De twee meest toepasbare definities die te vinden zijn in de literatuur voor het medisch onderwijs zijn:

- *“A continuation of medical education with an ongoing process of professional development along with self-assessment, which enables physicians to maintain the requisite knowledge, skills, and professional standards”* (Madewell, 2004, p. 199).
- *‘A concept that involves a set of self-initiated activities (behavioural aspect), and information seeking skills (capabilities) that are activated in individuals with a sustained motivation to learn and the ability to recognize their own learning needs (cognition).’* (Hojat et al., 2009, p. 1066).

Wat opvalt aan de bovengenoemde definities is dat beide definities een overlappende kern hebben. In paragraaf 1.2.2 zal hier verder op ingegaan worden.

1.2.2 Kenmerken van lifelong learning

LLL is een breed begrip om te onderzoeken en wordt daarom in de literatuur gekarakteriseerd door een aantal kenmerken. Voornamelijk wordt het gekenmerkt door de term self-direct learning (SDL) of wel zelfsturend leren (Van Schaik et al., 2013). SDL vaardigheden worden tegenwoordig in het medisch onderwijs en de beroepspraktijk steeds meer van studenten en mondhygiënist geëist. Het medisch handelen van een mondhygiënist richt zich op het versterken van zelfmanagement en het leveren van een verbeterde kwaliteit mondzorg aan patiënten. Een mondhygiënist die zich zelfsturend opstelt, neemt zelf initiatieven en kan eigen leerbehoeften vast stellen, leerdoelen bepalen, bronnen selecteren, strategieën kiezen en inzetten en resultaten evalueren. Deze begrippen worden in allerlei literatuur aangeduid als kerneigenschappen van een lifelong learner. Onderstaand zijn hiervan voorbeelden gegeven.

Hojat et al. (2009) onderscheidt de kernbegrippen van LLL in vier categorieën:

- Zelf geïnitieerde activiteiten (*self-initiated activities*)
- Vaardigheden voor het zoeken en lokaliseren van informatie (*information seeking skills*)
- Motivatie om te leren (*motivation to learn*)
- Leerbehoeften vaststellen (*learning needs*)

Kirby, Knapper, Lamon en Egnatoff (2010) hebben inmiddels een lijst van vijf kenmerken gecategoriseerd:

- Stellen van doelen (*goal setting*)
- Toepassen van de juiste kennis en vaardigheden (*applying appropriate knowledge and skills*)
- Bezighouden met zelfsturing en zelfevaluatie (*engaging in self-direction and self-evaluation*)
- Lokaliseren van de benodigde informatie (*locate required information*)
- Eigen leerstrategieën in diverse omstandigheden aanpassen (*adapting learning strategies to different conditions*)

Stephenson, Brigden en Dangerfield (2009) zijn zelfs vanuit onderzoek op een uitgebreidere lijst van eigenschappen gekomen (zie figuur 1 op p. 11). De eigenschappen op deze lijst laten deels overeenkomsten zien met de competenties van de opleiding Mondzorgkunde waar de studenten aan moeten voldoen.

To be a competent lifelong learner, a clinician should be:

- Highly motivated
- Reflective and innovative: keep a reflective diary; read relevant journals for ideas for improving practice
- Flexible to changing demands: consider the need for internal or external courses when looking to improve your skills
- Resourceful: be aware of available resources for improvement (e.g. hospital library texts, journal databases, peers); set aside some time for personal study
- Able to work as a change agent: adapting to the new legislation put forward in the European Working Time Directive
- Able to share good practice and knowledge: participation in grand rounds or journal clubs
- Adaptable to changing health-care needs and patient expectations; take on board advice from colleagues (junior and senior). Above all always listen to what the patients want.
- Challenging and creative in his/her practice: at your annual review consider how you can make positive changes to your working practices
- Self reliant in his/her way of working (good managers with appropriate business skills). Self-directed learning prepares the medical student for self-reliance and self-appraisal.
- Responsible and accountable for his/her work. Encourage peer review of your work; audit can ensure best practice is delivered to patients. All clinicians should be aware of increasing litigation risks
- Aware of the need for lifelong learning

Figuur 1. Kwaliteiten van een lifelong learner. Overgenomen uit: "Lifelong learning for the modern day clinician", Stephenson, Brigden & Dangerfield (2009).

1.2.3 Lifelong learning in het medisch onderwijs

LLL wordt geïdentificeerd als elementen van professionaliteit en zelfsturing en in het huidige onderwijs is het van belang dat studenten vanaf het begin van de studie hiermee in aanraking komen (Hojat et al., 2009). Dit proces gaat niet vanzelf en dient vroegtijdig aangemoedigd te worden tijdens de opleiding (Nayda & Rankin, 2008; Stephenson et al., 2009; Demirel, 2009).

In de toekomst kunnen mondhygiënisten ook geconfronteerd worden met nieuwe wetswijzigingen, waarbij het beroep mondhygiënist vermoedelijk vanaf 2017 geregeld zal gaan worden in artikel 3 van de Wet BIG. Het gevolg van deze wetswijziging is dat de mondhygiënist volledig zelfstandig bevoegd wordt voor de preventieve mondzorg. Het tuchtrecht wordt dan voor de mondhygiënist verplicht

gesteld (Nederlandse Vereniging van Mondhygiënist, 2014). Deze wetswijziging dient weliswaar nog goedgekeurd te worden, maar het vraagt in de nabije toekomst om een herziening van het curriculum voor de opleiding Mondzorgkunde en wettelijke verplichtingen voor mondhygiënist. De wettelijke verplichtingen maken de noodzaak van LLL meer van belang. Daardoor is een vroegtijdige stimulatie van LLL binnen de opleiding Mondzorgkunde noodzakelijk. Want zoals het spreekwoord luidt is 'jong geleerd, oud gedaan'.

Uit literatuur is te herleiden dat het portfolio mogelijk als tool gebruikt kan worden voor de bevordering van LLL (McAllister, Hallam & Harper, 2008; Heinrich, Bhattacharya & Rayudu, 2007). Volgens Wheeler en Yeats (2009) kan het e-portfolio, een digitale versie van het portfolio LLL bij studenten aanmoedigen en bevorderen. Mits het goed in het curriculum van de opleiding geïmplementeerd en aangestuurd wordt. Heinrich et al. (2007) geven zelfs aan dat een student die gewerkt heeft aan een portfolio zijn kennis en vaardigheden in het werkveld beter kan presenteren. Daarnaast geeft het direct een beeld over het proactieve studiegedrag van de student. De opleiding Mondzorgkunde wil het onderwijs portfolio een andere invulling geven zodat het effectief ter ondersteuning van LLL ingezet gaat worden. Studenten ervaren knelpunten met betrekking tot het portfolio en vinden het bijhouden van een portfolio erg tijdrovend. Tevens levert het niet altijd het gewenste resultaat op.

1.2.4 Het portfolio en het gebruik in het onderwijs

Portfolio's worden tegenwoordig in het hoger onderwijs in verschillende formaten en voor een breed scala van doeleinden gebruikt. De term portfolio is afgeleid en afkomstig uit de wereld van de kunst, architectuur en de grafische industrie waar het voornamelijk als bewijsinstrument wordt gebruikt. Volgens Ashcroft en Hall (2006) bestaat het portfolio hoofdzakelijk uit twee belangrijke elementen: ten eerste, uit verzamelingsdocumenten van verschillende gebeurtenissen en ervaringen en ten tweede, uit reflectie van wat de student heeft geleerd. Dorresteyn, Warris en ter Braak (2010) en Mittendorff (2008) beschrijven het portfolio als een instrument dat bij uitstek zelfreflectie stimuleert en het leerrendement tijdens studie vergroot. Tevens kunnen studenten door middel van het portfolio hun studieprestaties en persoonlijke groei aantonen (Heinrich et al., 2007).

Mittendorff (2008) beschrijft dat een portfolio erg effectief kan zijn als een assessment- en leerinstrument, mist zowel studenten als coaches duidelijke richtlijnen en begeleiding ontvangen ten aanzien van het gebruik ervan.

Het portfolio dat op de opleiding Mondzorgkunde wordt ingezet dient voornamelijk als een ontwikkelings- en beoordelingsinstrument. Maar zoals in de vorige paragraaf is aangegeven wil de opleiding het portfolio een andere invulling geven. De bedoeling is om het in de toekomst anders vorm te geven zodat het effectief ingezet kan worden ter bevordering van LLL.

Het huidige portfolio bestaat uit vijf basiselement die de studenten moeten uitwerken en verantwoorden (Mondzorgkunde, 2015):

- Reflectie
- Opstelling van individuele leerdoelen
- Sterkte en zwakte analyse
- Competentieontwikkeling en- verantwoording
- Persoonlijk ontwikkelingsplan

Het portfolio van de studenten wordt inhoudelijk aan het einde van het studiejaar beoordeeld op de bovenstaande basiselementen. Hieruit volgt dan ook een mondelinge toets, waarbij de student zijn competentieontwikkeling mondeling verantwoordt.

Een van de hoofdelementen van het portfolio is reflectie. Reflectie wordt in (para)medisch onderwijs als een essentiële component gezien voor zelfsturend leren, wat op zijn beurt weer een belangrijke voorwaarde is voor LLL (Davis, Ponnampuruma & Ker 2009; Dekker et al., 2010). Bovendien onderschrijven Kanthan en Senger (2011) dat invoering van (zelf-)reflectie de bewustwording van studenten vergroot en stimuleert in hun verdere loopbaan als zorgprofessionals. De eerder beschreven kerneigenschappen van een lifelong learner kunnen door middel van het portfolio mogelijk gestimuleerd en ontwikkeld worden.

Het samenstellen van een portfolio wordt door Dekker et al. (2010) beschreven als een belangrijk instrument voor het stimuleren van reflectieve vaardigheden. Vervolgens wordt het geven van feedback en het stimuleren van reflectie aangegeven als hoofddoelen van het begeleidingsproces. Het voeren van individuele voortgangsgesprekken wordt als een favoriete begeleidingsmethode gezien tijdens het portfoliogebruik (Dekker et al., 2010).

Algemeen kunnen portfolio's binnen het educatiesysteem nuttig gebruikt worden voor de bevordering van het leerproces en het presenteren en evalueren van vaardigheden (Heinrich et al., 2007). Potentieel kan het ook bijdragen aan het verwezenlijken van een zelfgestuurde leerhouding. Bovendien blijkt uit onderzoek van McAllister et al. (2008) dat portfolio's mogelijk gebruikt kunnen worden als een strategisch hulpmiddel voor de bevordering van LLL. Er zijn echter geen studies gedaan die inzicht verschaffen of het portfolio bruikbaar is voor de bevordering van LLL. In een poging om inzicht te

krijgen of het portfolio zoals deze op de opleiding Mondzorgkunde gebruikt wordt bruikbaar is voor dit leerproces, is dit onderzoek gestart. De opvattingen over het gebruik van het portfolio als tool voor LLL is gemeten onder alumni van de opleiding Mondzorgkunde. De doelgroep alumnus omdat zij uit de eerste hand hun ervaringen op gebied van het portfolio en LLL kunnen navertellen.

1.3 Probleemstelling

De probleemstelling van dit onderzoek is dat binnen de opleiding Mondzorgkunde LLL niet doelbewust gestimuleerd wordt. Echter blijkt uit onderzoek dat LLL een belangrijk element is van professionaliteit.

Om als opleiding startbekwame mondhygiënist af te leveren die voldoen aan het professionele vereiste, is vroegtijdige stimulatie van LLL noodzakelijk. Het portfolio kan wellicht hiervoor als tool ingezet worden. Het is onbekend in hoeverre het huidige portfolio zoals deze in de opleiding Mondzorgkunde wordt gebruikt als tool ingezet kan worden voor bevordering van LLL en de verdere loopbaan van de studenten.

1.4 Doelstelling

De interne doelstelling van dit onderzoek is het meten van de mening en de ervaringen van alumni van de opleiding Mondzorgkunde ten aanzien van het portfolio gebruik als tool voor LLL. De externe doelstelling is om de effectiviteit en de doelgerichtheid van het portfolio binnen de opleiding Mondzorgkunde voor de studenten te vergroten, zodat het gebruikt kan worden als tool voor LLL en in de verdere loopbaan. Daarnaast kan LLL vroegtijdig binnen het competentiegericht curriculum van de opleiding Mondzorgkunde aan de hand van het portfolio gestimuleerd worden en onder de aandacht gebracht worden van mondhygiënist.

1.5 Onderzoeksvraag

In hoeverre is het portfolio zoals deze in de opleiding Mondzorgkunde wordt ingezet, volgens alumni een geschikte tool om lifelong learning te bevorderen?

1.5.1 Deelvragen

- Welke ervaring hebben alumni met het bijhouden en opbouwen van een portfolio?
- Heeft het gebruik of het bijhouden van een portfolio volgens alumni invloed op lifelong learning en welke invloed?
- Hoe zou volgens alumni in het bachelor onderwijs het portfolio ingezet kunnen worden ter bevordering van lifelong learning?

2. METHODE

In dit hoofdstuk wordt de methode van het onderzoek uiteengezet. Ten eerste wordt uitgelegd welke vorm van kwantitatief onderzoek is toegepast. Achtereenvolgens wordt er informatie gegeven over de respondenten, operationalisering, het gehanteerde meetinstrument en de procedure van het onderzoek. Tot slot wordt beschreven welke vorm van dataverzameling en data-analyse is gebruikt en het hoofdstuk wordt afgesloten met een ethische verantwoording.

2.1 Onderzoeksstrategie en design

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een kwantitatieve strategie. Volgens Bryman (2012) is kwantitatief onderzoek bestemd voor het verzamelen van cijfermatige gegevens. Daarnaast is het mogelijk om snel veel informatie te verzamelen bij een grote groep respondenten. In het onderzoek is gekeken in hoeverre het portfolio binnen de opleiding mondzorgkunde als tool voor lifelong learning ingezet kan worden. Daarnaast is er niet ingegrepen in de onderzoeksgroep en er is geen interventie toegepast (Bryman, 2012). De mening van de respondenten zijn door middel van een beschrijvend onderzoek in kaart gebracht.

Als onderzoeksdesign is gekozen voor een cross-sectioneel (transversaal) design. Het ontwerp cross-sectioneel is geschikt voor onderzoeken waarbij alle gegevens tegelijkertijd verzameld worden (Aartman & van Loveren, 2007). De doelgroep alumni is op één meetmoment met behulp van een online survey ondervraagd naar hun mening en ervaring op het gebied van het portfolio voor de bevordering van lifelong learning. De gegevens zijn allemaal op hetzelfde moment verzameld.

2.2 Populatie en steekproef

Voor dit onderzoek en het beantwoorden van de onderzoeksvraag is gekozen voor de populatie alumni van de opleiding Mondzorgkunde van de Hogeschool Inholland te Amsterdam. Alumni van de opleiding Mondzorgkunde hebben vier jaar lang met het huidige portfolio gewerkt en zijn daardoor bekend met de eisen die de hedendaagse informatie- en kennismaatschappij van ze vraagt wat betreft LLL. Daarom kunnen zij een goede koppeling tussen het portfolio en LLL maken en dit belichten.

Er is een selecte steekproef genomen uit de laatste zes jaar afgestudeerde alumni, vanaf het jaar 2009 tot en met het jaar 2014. Voor deze samenstelling is gekozen, omdat deze groep tijdens de opleiding intensief gewerkt heeft met het portfolio.

Alumni die gewerkt hebben met het portfolio binnen de opleiding mondzorgkunde en een e-mail adres hadden hebben meegedaan aan het onderzoek (inclusie criterium). Alumni die tijdens de opleiding niet gewerkt hebben met het portfolio zijn buiten beschouwing gelaten. (exclusie criterium).

2.3 Operationalisatie

Aangezien er geen bestaand valide meetinstrument beschikbaar was dat aansloot bij dit onderzoek is door de onderzoeker gekozen om er zelf een te ontwikkelen. De vragen in de ontwikkelde enquête zijn deels voortgekomen uit opgezochte relevante literatuur. Op basis van literatuuronderzoek zijn de onderzoeksvraagstellingen geoperationaliseerd. De term *lifelong learning* is aan de hand van eigenschapskenmerken die eerder in paragraaf 1.2.2 beschreven zijn, onderverdeeld en omgezet in meetbare variabelen en items (zie bijlage C). Tevens is het meetinstrument gebaseerd op de bestaande vragenlijst ontwikkeld door Ashcroft en Hall (2006). Deze vragenlijst is oorspronkelijk ontworpen om attitude en kennis van farmaciestudenten te meten op gebied van het portfolio-based learning. De gebruikte items zijn ten behoeve van dit onderzoek vertaald naar het Nederlands en geadapteerd voor gebruik om de geschiktheid van het portfolio voor bevordering van *lifelong learning* te meten.

De originele vragenlijst die gebruikt is in het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006) bestaat uit vier secties en 16 items. De opgestelde items meten de invloed van het portfolio op leren, ervaring van studenten met het opbouwen van het portfolio, attitude van studenten met het gebruik van het portfolio en het portfolio als ondersteuning voor de voortdurende professionele ontwikkeling. De 16 items worden gescoord op een 5-punten schaal variërend van zeer mee eens tot zeer mee oneens.

Door Ashcroft en Hall (2006) is in het onderzoek verder geen uitspraak gedaan over de validiteit of de Cronbach's Alpha van de gebruikte vragenlijst. De eerste auteur professor Ashcroft is via mail voor aanvraag van de originele vragenlijst benaderd, maar aangezien dit onderzoek 10 jaar geleden uitgevoerd was had hij de originele vragenlijst niet meer in zijn bezit en adviseerde om van de items in de publicatie gebruik te maken.

De geadapteerde items zijn gewijzigd en omgevormd voor een geschikte meting van het portfolio gebruik op *lifelong learning*. Tenslotte zijn de demografische vragen en overige open vragen door de onderzoeker zelf geformuleerd. In de volgende paragraaf 2.4 wordt het samengestelde meetinstrument nader toegelicht.

Een klein proefonderzoek is voorafgaand aan het onderzoek door de onderzoeker afgenomen. Het gekozen instrument, de enquête is onder drie inhoudsdeskundige docenten binnen de opleiding

Mondzorgkunde getest. De docenten zijn geselecteerd op het gebied van hun taken en ervaringen. Hiervoor is een selectie gemaakt uit diverse docenten met gevarieerde taken zoals; één docent in het rol als coördinator van de onderwijseenheid studieloopbaanbegeleiding, één docent die betrokken is bij het ontwikkelen van het onderwijscurriculum en één docent die studenten begeleidt bij onderzoek. De samengestelde enquête is op duidelijkheid, relevantie, volledigheid, duur, aantrekkelijkheid en duidelijkheid van de instructie beoordeeld.

2.4 Meetinstrument en constructen

De enquête 'Portfolio als Tool voor Lifelong Learning' (PTLL) bestond uit 33 items, waarvan 2 halfopen vragen, 2 openvragen, 3 meerkeuze vragen, 4 dichotome vragen en 22 stellingvragen met een vijfpunts-likertschaal. Voor het grootste deel bestond de enquête uit stellingvragen. De antwoordmogelijkheden waren; helemaal mee eens, mee eens, niet eens/niet oneens, mee oneens, helemaal mee oneens. Volgens Bryman (2012) is deze schaal geschikt voor het meten van meerdere onderwerpen (indicatoren) als stellingen. Doorgaans geeft deze schaling de respondenten de mogelijkheid om hun mening genuanceerd weer te geven.

In het eerste deel van de enquête werden de demografische factoren als geslacht, leeftijd, werkervaring en werkveld nagegaan. Tevens werd aan de hand van een ja/nee vraag gevraagd of alumnus werkzaam was als mondhygiënist. In het tweede deel van de enquête werd de ervaring van alumni op het gebied van het portfolio nagegaan. De vragen varieerden hierbij van enkele meervoudige antwoord vragen tot aantal stellingvragen. In het derde deel van de enquête werden stellingvragen gesteld die de geschiktheid van het portfolio voor bevordering van LLL hebben gemeten. Tevens werd er aan het einde van de enquête nog één open vraag gesteld om aanvullende informatie over het portfolio te krijgen. Het doel was om de respondenten in eigen woorden te laten vertellen wat ze van het portfolio vinden en of ze het als een geschikt tool voor LLL zien. Deze vraag werd door een groot deel van de respondenten beantwoord. De antwoorden van de respondenten zijn weergegeven in bijlage E en een samenvatting van de antwoorden wordt in paragraaf 3.3 weergegeven. Tot slot is aan het eind van de enquête door middel van een open vraag naar de e-mail adressen van respondenten gevraagd voor de deelname aan de prijsvraag. Een volledige overzicht van deze enquête is te vinden in bijlage B.

Vanuit de onderzoeksvragen (zie paragraaf 1.5.1) zijn verder ook een drietal constructen geformuleerd. De drie onderzochte constructen zijn:

♦ Construct 1: *Ervaring met portfolio*

Dit construct meet de ervaring van alumni op het gebied van het portfolio. Het is samengesteld uit 6 items (items 10 t/m 15 van de enquête). Deze items zijn 5-puntsschaal likert vragen.

♦ *Construct 2: Geschiktheid portfolio*

Dit tweede construct meet de geschiktheid van het portfolio als tool voor bevordering van het leerproces. Dit construct is samengesteld uit 6 items (items 16 t/m 21 van de enquête).

♦ *Construct 3: Bevordering portfolio*

Dit derde construct meet of het portfolio als tool voor de bevordering van lifelong learning volgens alumni ingezet kan worden binnen de opleiding Mondzorgkunde. Dit construct is samengesteld uit 10 items (items 22 t/m 31 van de enquête).

Daarnaast is er naast deze constructen ook een aantal losse items onderzocht om de ervaring van alumni op het gebied van het portfolio te meten. Er is gevraagd of de respondenten tijdens de opleiding gebruikt hebben gemaakt van een portfolio (item 6), of het bijhouden van een portfolio het leerproces heeft bevorderd (item 7), welke onderdelen van het portfolio een positief effect hebben gehad op het leerproces (item 8) en welke onderdelen van het portfolio geen effect hebben gehad op het leerproces (item 9). Een breedvoerig weergave van de constructen en de bijbehorende items worden in bijlage B weergegeven.

2.5 Procedure

Op een gestructureerde wijze zijn er vragen gesteld aan alumni via een online enquête. Dit is voor de respondenten namelijk een gebruiksvriendelijke manier om een vragenlijst in te vullen. Heden ten dage hebben bijna alle mensen toegang tot een computer, smartphone of een ipad en kunnen gemakkelijk deelnemen aan een online enquête wanneer en waar dit hun het beste uitkomt. Tevens kost het invullen en verzenden van een online enquête over het algemeen minder tijd dan een papieren versie (Baarda, de Goede & Kalmijn, 2000).

Het onderzoek is uitgevoerd van februari tot juni 2015. De respondenten zijn via een algemene brief (zie bijlage A) benaderd en gevraagd deel te nemen aan het onderzoek. In de brief werd het onderzoek toegelicht met een vermelding dat de verwerking van de gegevens op een vertrouwelijke wijze gebeurt en dat anonimiteit gewaarborgd blijft. De contactgegevens van alumni waren door de onderzoeker via de Centrale Studentenadministratie van de Hogeschool Inholland opgevraagd. De beroepsvereniging was voor de werving van respondenten ook benaderd, maar ze waren niet gewillig om mee te werken in verband met andere lopende onderzoeken en vonden de Hogeschool hiervoor verantwoordelijk.

Vanwege de lage respons in de beginfase van het onderzoek, is besloten om door middel van snowball sampling meer respondenten te werven (Bryman, 2012). De respondenten die al mee hadden gedaan aan het onderzoek wierven via het eigen netwerk (collega's en voormalige medestudenten) ook andere

respondenten die voldeden aan de vooraf gestelde inclusiecriteria. Bij het werven van respondenten werd ook gebruik gemaakt van de sociale netwerk groep van alumni op Facebook. De begeleidende brief werd met een toegevoegde link naar de online enquête op de Facebook pagina van alumni groep Mondzorgkunde Amsterdam gezet. Om de respondenten te motiveren tot deelname werd tevens één cadeaubon van € 75 onder de deelnemende respondenten verloot en tussentijds werd via mail en op de Facebook pagina een reminder verstuurd.

2.6 Betrouwbaarheid en validiteit

In vergelijking met andere medische werkvelden zijn er in de mondzorg geen vergelijkbare onderzoeken gedaan naar de toepassing van het portfolio op gebied van LLL. De geadapteerde enquête waarvan gebruik is gemaakt in dit onderzoek is niet eerder toegepast in de mondzorg. Daarnaast is er nog geen onderzoek uitgevoerd naar de validiteit en betrouwbaarheid van dit meetinstrument. Om toevallige fouten tijdens de dataverzameling te voorkomen en de betrouwbaarheid van het surveyonderzoek positief te beïnvloeden, is de online enquête in dit onderzoek zo opgemaakt dat de respondenten niet door konden gaan naar de volgende vraag zolang zij de vorige vraag niet hadden beantwoord.

Voor de vergroting van de interne validiteit van dit onderzoek zijn enkele maatregelen toegepast: de enquête is onder de respondenten anoniem afgenomen om de kans op sociaal wenselijke antwoorden te beperken, de stellingen zijn geclusterd in een logische volgorde, de homogeniteit van de gebruikte items binnen de constructen zijn statistisch getoetst en respondenten die op gebied van het portfolio geen ervaring hadden en hiervan geen gebruik hadden gemaakt zijn bij de analyses uitgesloten. In de eerste instantie was voor de selectie van respondenten gekozen voor een aselechte steekproef, maar dit bleek later niet mogelijk doordat de privé e-mail adressen van alumni voor een groot deel ontbrak.

De face validity van het meetinstrument is getoetst onder enkele inhoudsdeskundige docenten van de opleiding Mondzorgkunde. Deze hebben aangegeven of het meetinstrument duidelijk, relevant, volledig, aantrekkelijk en niet te lang was. De verkregen resultaten in dit onderzoek zullen niet direct generaliseerbaar zijn, maar kunnen veelal interessante aanknopingspunten bieden voor andere opleidingen.

2.7 Statistische analyse

Alle statistische analyses zijn uitgevoerd met het Statistical Package of the Social Sciences programma (SPSS), versie 22. Voor de verwerking van de data zijn alle gegevens als numerieke waarden ingevoerd

in het SPSS programma. De waarden en het meetniveau van de variabelen waren van te voren in een codeerschema (zie bijlage D) vastgelegd. Voor het verwerken van de gegevens is binnen dit onderzoek gebruik gemaakt van beschrijvende statistieken.

Verschillende analyses zijn uitgevoerd om een antwoord te geven op de onderzoeksvragen. Allereerst zijn percentages en standaarddeviaties berekend om inzicht te krijgen in de demografische karakteristieken van de onderzochte groep. Om belangrijke gegevens grafisch weer te geven is er gebruik gemaakt van frequentietabellen. Voor de items die op een vijfpunts-likertschaal beantwoord konden worden, zijn er betrouwbaarheidsanalyses uitgevoerd om te testen of de gebruikte items bij de twee constructen 'ervaring met portfolio' en 'geschiktheid portfolio' bij elkaar passen. Aan de hand van de analyses werd duidelijk of de items consistent en betrouwbaar waren. Item 14 werd omgeschaald om consistent te zijn met de richting van de schalen in de enquête. Als vervolg hierop zijn er confirmerende factoranalyses uitgevoerd ter controle en of de variabelen van de construct items wel daadwerkelijk bij de variabelen passen waarbij ze toegevoegd zijn. Er is ook een somscore gemaakt over de ervaring van alumni met het portfolio en de geschiktheid van het portfolio voor de bevordering van lifelong learning. De somscores zijn geanalyseerd op normaliteit middels de Kolmogorov-Smirnov test. Bij de scorelijst van de enquête werd ook gekeken naar de mate van betrouwbaarheid (interne consistentie) oftewel de Cronbach's Alpha van de items. De Cronbach's Alpha wordt aan de hand van een waarde tussen 0 en 1 bepaald. Een Cronbach's Alpha waarde van .50 of lager duidt op een lage interne consistentie, een waarde tussen .50 en .70 is een middelmatige interne consistentie en een Cronbach's Alpha van .80 of hoger duidt op een goede tot uitstekende interne consistentie (Cronbach, 1951).

2.8 Ethische verantwoording

Baarda en De Goede (2006) beschrijven dat onderzoekers bij het doen van onderzoek naar mensen rekening moeten houden met informed consent, recht op privacy en dat ze deelnemers niet schaden. Bij dit onderzoek waren slecht geringe ethische risico's aan de orde. Het hoofdzakelijke risico was de vertrouwelijkheid van de gegevens. Middels een begeleidende brief werd aan de respondenten duidelijk weergegeven waarom het onderzoek plaats vond, de enquête werd afgenomen en waarvoor de gegevens gebruikt werden. Respondenten waren vrij in hun keuze of ze mee wilde werken. De onderzoeker had de ingevulde vragenlijsten gecodeerd en hierdoor was het niet te herleiden welke naam gekoppeld was aan de ingevulde vragenlijst. De verkregen gegevens werden alleen voor het onderzoek gebruikt en zijn niet openbaar gemaakt binnen of buiten de opleiding Mondzorgkunde.

3. RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de ‘harde uitkomsten’ van het onderzoek weergegeven. Als eerste worden de demografische resultaten en het beeld op de betrouwbaarheid van het meetinstrument beschreven. Vervolgens worden de resultaten beschreven wat betreft de ervaring van alumni met het portfolio, de geschiktheid van het portfolio voor de bevordering van LLL en of het portfolio in het bachelor onderwijs voor bevordering van LLL ingezet zou kunnen worden. Tevens zijn de resultaten ook met verwijzing naar bijbehorende tabellen weergegeven.

3.1 Respons en sociodemografische resultaten

De dataverzameling heeft een drietal weken in beslag genomen tot eind april 2015. Via het alumnibestand van de hogeschool Inholland waren 197 alumni benaderd voor deelname aan de online enquête. Van de 64 ingevulde enquêtes waren er ($n = 8$) op grond van onvolledigheid en de aangegeven inclusie- en exclusie criterium geëxcludeerd. Enkele respondenten waren voortijdig gestopt met het invullen van de enquête, maar de ingevulde gegevens waren gedeeltelijk bruikbaar voor de analyses waardoor deze later toch geïnccludeerd zijn. Twee respondenten hebben geen gebruik gemaakt van het portfolio tijdens de opleiding. In verband met het mogelijke vertekeningen van de onderzoeksresultaten zijn deze respondenten geëxcludeerd.

Voor de data-analyse is uitiem gebruik gemaakt van de overige ($n = 56$) enquêtes. De demografische karakteristieken van de respondenten zijn in tabel 1 op de volgende pagina gepresenteerd. Uit tabel 1 komt naar voren dat aan het onderzoek meer vrouwen meegewerkt hebben dan mannen, dit waren ($n = 50$) vrouwen (89%) en ($n = 6$) mannen (11%). De gemiddelde leeftijd van de respondenten was 28 jaar (SD 2.96). Een vrij jonge groep met een gemiddelde werkervaring van 38.4 maanden (SD 27.16). De groep van 56 respondenten was in 85 organisaties werkzaam. Dat betekent dat een groot deel van de respondenten voor meer dan één praktijk/organisatie werkzaam was. Het grootste gedeelte van de respondenten ($n = 50$) 89% waren als mondhygiënist werkzaam, maar liefst ($n = 6$) 7% was niet werkzaam. Van de respondenten die werkzaam waren als mondhygiënist, werkte de meerderheid ($n = 46$) 82% in de algemene tandartsenpraktijk, dit vaak in combinatie met andere werkvelden.

Tabel 1

Overzicht van de demografische gegevens en karakteristieken van alumni. Aantal deelnemers (N = 56), Leeftijd, Geslacht, werkzaam als mondhygiënist(e), werkervaring en werkveld

	N	M	SD
Respondenten (N)	56		
Gem. Leeftijd (SD)		28	2.96
Sekse (N)			
Vrouw	50		
Man	6		
Werkzaam als Mondhygiënist (N)			
Ja	52		
Nee	4		
Gem. Werkervaring in maanden (SD)		38.4	27.16
Werkveld (N)			
Algemene praktijk	46		
Parodontologie praktijk	10		
Orthodontiepraktijk	2		
Implantologie praktijk	5		
Jeugdtandverzorgingsinstituut	2		
Vrije vestiging	10		
Intramurale zorg (ziekenhuis, verpleeghuis, gehandicapteninstelling)	4		
Onderwijs	2		
Anders (bijv. buitenland)	4		

3.2 Betrouwbaarheid instrument

Met behulp van de reliability analyse test en een confirmatieve factoranalyse test was geanalyseerd of de gebruikte items (items 10 t/m 15, items 16 t/m 21 en items 22 t/m 31) binnen de drie constructen ervaring met portfolio, geschiktheid portfolio en bevordering portfolio bij elkaar passen en of deze een gemeenschappelijke samenhang vertonen. De betrouwbaarheid was per construct onderzocht met berekening van de Cronbach's alfa (α). Onderaan zijn de resultaten van de betrouwbaarheidsanalyse per construct beschreven en in tabel 2 op volgende pagina zijn de onderstaande conclusies nogmaals bondig weergegeven.

Het eerste construct 'ervaring met portfolio' geeft aan dat 6 items (item 10 t/m 15) samen een eendimensionale schaal vormen. Alleen één item, namelijk item 14 is voor een betere betrouwbaarheid

omgeschaald. Na omschaling van item 14 waren alle items binnen dit construct intern samenhangend. Uit de betrouwbaarheidsanalyse was dan ook af te leiden dat deze schaal goed betrouwbaar was met een Cronbach's alfa van 0.83 en op constructniveau geanalyseerd kon worden. Tevens kon er geconcludeerd worden dat de items van dit construct samen het aspect ervaring met het portfolio meten.

Het tweede construct 'geschiktheid portfolio' geeft aan dat 6 items (item 16 t/m 21) samen een eendimensionale schaal vormen. Alle items binnen dit construct hangen positief samen en meten hetzelfde, namelijk de geschiktheid van het portfolio voor de bevordering van lifelong learning. Deze schaal was goed betrouwbaar met een Cronbach's alfa van 0.90.

Het derde construct 'bevordering portfolio' geeft aan dat 10 items (item 22 t/m 31) samen een eendimensionale schaal vormen. Alle items binnen dit construct hangen positief samen en meten hetzelfde, namelijk de bevordering van het portfolio voor lifelong learning. Deze schaal was goed betrouwbaar met een Cronbach's alfa van 0.94.

Tabel 2

Overzicht van de betrouwbaarheidswaarde (Cronbach's alfa) van de constructen

Constructnaam	Cronbach's alfa	Aantal items	Items verwijderd	Items omgeschaald
Ervaring met portfolio	0.83	6	0	1 (item 14)
Geschiktheid portfolio	0.90	6	0	0
Bevordering portfolio	0.94	10	0	0

3.3 Algemene resultaten

In deze paragraaf worden de resultaten die voortvloeien uit de onderzoeksvragen één voor één weergegeven. Onder iedere onderzoeksvraag zijn de resultaten van de constructen en de afzonderlijke items beschreven. Tot slot is aan het einde een samenvattende interpretatie van alle resultaten geformuleerd.

3.3.1 Ervaring met het bijhouden van een portfolio (deelvraag 1)

Met behulp van de descriptieve statistieken was geanalyseerd wat de ervaring is geweest van alumni met het bijhouden van een portfolio tijdens de opleiding. Algemeen kon er geconcludeerd worden dat de ervaringen van de respondenten negatief waren over het portfolio ($M = 2.82$, $SD = 0.67$).

Aan de respondenten was gevraagd of ze tijdens de opleiding Mondzorgkunde gebruik hebben gemaakt van een portfolio. De overgrote meerderheid van de respondenten ($n = 54$) 96.4% hebben tijdens de opleiding gewerkt met het portfolio. Naderhand was gevraagd of het bijhouden van een portfolio hun leerproces heeft bevorderd ($n = 38$) 68% van de respondenten hebben hierop nee geantwoord en vonden het portfolio niet bevorderend.

92 en 110 vakjes waren aangevinkt op de twee meerkeuze vragen over de onderdelen uit het portfolio met een positief effect en geen effect op het leerproces. Reflectie wordt door ($n = 21$) 39.6% als meest positief onderdeel van het portfolio aangegeven en competentieontwikkeling en -verantwoording wordt door ($n = 34$) 69.4% als het minst effectieve onderdeel van het leerproces aangegeven. Een weergave van alle onderdelen worden weergegeven in tabel 3, 4, en 5.

De cijfers in tabel 6 op de volgende pagina geven de ervaring van de respondenten aan op het gebied van het portfolio aan de hand van de samengestelde items in het eerste construct. Voor iedere item is een gemiddelde score en de percentage berekend.

De meerderheid van de respondenten ($n = 32$) 61.5% was het helemaal eens met de stelling dat het maken van een portfolio veel tijd en papierwerk vereist. Tevens was ($n = 21$) 40.4% van de respondenten eens met de stelling dat het maken en bijhouden van een digitale portfolio bevorderlijk en minder tijdrovend is. Op andere items in dit construct was het merendeel van de meningen oneens of neutraal. Uit de resultaten van deze analyse blijkt dat het portfolio in z'n totaliteit niet geheel negatief gezien wordt. Met de nodige aanpassing en vereenvoudiging, waardoor het portfolio minder tijdrovend wordt, kan het portfolio wellicht bruikbaar gemaakt worden voor bevordering van lifelong learning.

Tabel 3

De mening van de respondenten over de bevordering van het leerproces d.m.v. het portfolio ($n = 56$)

Heeft het bijhouden van een portfolio u leerproces bevorderd	N
Ja	9
Nee	38
Weet ik niet	9

Tabel 4

Overzicht van de onderdelen portfolio met positief effect op leerproces

Onderdelen portfolio	N
Reflectie	21
Opstellen van individuele leerdoelen	19
Sterkte en zwakte analyse	18
Competentieontwikkeling en -verantwoording	10
Persoonlijk ontwikkelingsplan	15
Anders	9
Totaal	92

Tabel 5

Overzicht van de onderdelen portfolio die geen effect hadden op leerproces

Onderdelen portfolio	N
Reflectie	19
Opstellen van individuele leerdoelen	15
Sterkte en zwakte analyse	15
Competentieontwikkeling en -verantwoording	34
Persoonlijk ontwikkelingsplan	19
Anders	8
Totaal	110

Tabel 6

Overzicht van de ervaringen van respondenten met het portfolio (n = 52)

Het maken van een portfolio:	Helemaal mee oneens (%)	Mee eens (%)	Neutraal (%)	Mee eens (%)	Helemaal mee eens (%)	Mean
Nuttige leerervaring	25.0	38.5	17.3	17.3	1.9	2.33
Geholpen in het ontwikkelen van beroepskennis	32.7	23.1	30.8	13.5	0	2.25
Geholpen in het bekwaam worden van beroepsvaardigheden	32.7	35.7	21.2	7.7	0	2.04
Meerdere inzichten kunnen krijgen in leerproces	23.1	28.8	21.2	25.0	1.9	2.54
Vereist te veel tijd en papierwerk	0	1.9	3.8	32.7	61.5	4.54
Een digitale portfolio is bevorderlijk en minder tijdrovend	9.6	15.4	25.0	40.4	9.6	3.25

3.3.2 Geschiktheid en bevordering van portfolio voor lifelong learning (deelvraag 2)

Middels de descriptieve statistieken was geanalyseerd of het portfolio als een geschikt tool gezien kan worden voor de bevordering van het leerproces en lifelong learning. Aan alle respondenten zijn stellingen voorgelegd, die gemeten zijn op een Likertschaal van 'helemaal mee oneens' naar 'helemaal mee eens'.

Uit de analyse kan geconcludeerd worden dat de respondenten het portfolio ruim geschikt achten voor de bevordering van het leerproces ($M = 2.94$, $SD = 0.95$). Het portfolio wordt ruim geschikt geacht voor het reflecteren van leerervaringen, identificatie van sterke en zwakke punten, vaststellen van individuele leerdoelen en het certificeren van scholingsactiviteiten. Het portfolio voor de ontwikkeling van beroepscompetenties scoort vrij neutraal.

Voor de bevordering van LLL vinden de respondenten het portfolio als tool niet direct geschikt ($M = 2.33$, $SD = 0.87$). Alleen voor het initiëren van leeractiviteiten, herkennen van leerbehoefte op gebied van het beroep en voor de stimulering van verantwoordelijkheid in eigen leer en werkproces is het merendeel van de respondenten het eens met de stellingen dat het portfolio als tool geschikt is. Een weergave van de gescoorde onderdelen (items) wordt onderaan en op de volgende pagina in tabel 7 en 8 weergegeven. Tevens is een breedvoerige illustratie van de tabellen weergegeven in bijlage E.

Tabel 7

Overzicht van de geschiktheid van het portfolio volgens respondenten ($n = 48$)

Een portfolio is een	Helemaal	Mee	Neutraal (%)	Mee	Helemaal	Mean
geschikt tool:	mee oneens	oneens (%)		eens (%)	mee eens	
	(%)				(%)	
Voor het certificeren van mijn						
scholingsactiviteiten	16.7	18.8	20.8	33.3	10.4	3.02
Om sterke en zwakke punten te						
identificeren	12.5	18.8	16.7	43.8	8.3	3.17
Om op mijn leerervaringen te reflecteren	12.5	10.4	18.8	50.0	8.3	3.31
Om individuele leerdoelen vast te stellen						
ten behoeve van mijn professionele						
ontwikkeling	12.5	8.3	25.0	47.9	6.3	3.27
Om beroepscompetenties te ontwikkelen	14.6	29.2	33.3	18.8	4.2	2.69

Tabel 8

Overzicht van het portfolio voor de bevordering van LLL volgens respondenten (alumni)

Een portfolio is een geschikt tool:	Helemaal mee oneens (%)	Mee oneens (%)	Neutraal (%)	Mee eens (%)	Helemaal mee eens (%)	Mean
Om mijn leeractiviteiten te initiëren (n = 50)	18.0	36.0	24.0	20.0	2.0	2.52
Om leerbehoefte op gebied van mijn beroep te herkennen (n = 50)	22.0	28.8	16.0	30.0	4.0	2.66
Om verantwoordelijkheid in het eigen leer en werkproces te stimuleren (n = 49)	22.4	32.7	22.4	20,4	2,0	2.47

3.3.3 Toepassing portfolio in het bachelor onderwijs voor de bevordering van lifelong learning (deelvraag 3)

Aan het einde van de enquête is een open vraag aan alumni gesteld om aanvullende informatie te krijgen over het portfolio en of het als tool voor de bevordering van lifelong learning geschikt geacht wordt. De resultaten die hieruit naar voren zijn gekomen zijn thematisch geanalyseerd en onderaan samengevat.

“Het is tijdrovend maar als het documenteren bijgehouden wordt per periode is het mijns inziens een zeer leerzaam onderdeel van het onderwijs. Binnen het portfolio moesten de verantwoordingen wel vaak herhaald worden. Misschien kan de inhoud iets meer vereenvoudigd worden.”

Het meerderheid van de respondenten vindt het maken en bijhouden van een portfolio tijdrovend en heeft dit meer als last ervaren dan als een geschikt tool voor de bevordering van het leerproces. Velen hielden een portfolio bij omdat het verplicht gesteld was en hiervoor studiepunten kregen.

Maar daarentegen waren ook enkele respondenten die aangaven dat het portfolio met aanpassing en vereenvoudiging van onderdelen voornamelijk in het begin van het leerproces effectief ingezet kan worden. Zelfs gaven enkele respondenten aan het jammer te vinden dat na het volbrengen van de opleiding niks meer met het portfolio gedaan wordt. Wel zien de respondenten het portfolio als een tool voor de bewustwording van het leerproces en als een goede hulpmiddel voor reflectie. Dat was eerder ook waarneembaar bij de vraag die gesteld was over de positieve onderdelen uit het portfolio. De meerderheid van de respondenten ziet het onderdeel reflectie als een positieve stimulatie voor het leerproces. Slechts één respondent was geheel positief over het portfolio en vond het een effectief hulpmiddel.

“Het portfolio kan heel leerzaam zijn. Alleen in de huidige vorm is het te veel en te langdradig. Hierdoor wordt het niet meer serieus genomen onder de studenten. Competenties zijn goed maar het beschrijven van de ontwikkeling moet echt korter. Daarnaast lijkt me jaarreflectie voldoende i.p.v. periode reflectie. Situatiesbeschrijving vind ik overbodig. Dit kan aan de orde komen tijdens gesprek. Veel studenten verzinnen maar wat.”

“Portfolio weglaten en gewoon persoonlijke gesprekken voeren over voortgang tussen student en coach. Hiervan wordt enkel een korte samenvatting of reflectie van gemaakt. Veel effectiever.”

De antwoorden van de respondenten op de open vraag (Item 32) zijn opgenomen in bijlage F.

3.4 Samenvattende interpretatie van de resultaten

Het merendeel van de respondenten (96,4%) heeft tijdens de opleiding Mondzorgkunde gewerkt met het portfolio. Aan al deze respondenten zijn een aantal vragen (stellingen) voorgelegd over het portfolio.

Samenvattend kan er geconcludeerd worden dat het merendeel van de respondenten het portfolio niet geheel geschikt acht voor de bevordering van lifelong learning. Veel respondenten zijn van mening dat het niet geschikt is maar aan de andere kant zijn er ook respondenten die neutraal van mening zijn en dit niet geheel zeker weten.

Het maken en bijhouden van het portfolio wordt door de meerderheid als zeer tijdrovend beschouwd en gezien als een barrière in het leerproces. Wel worden de onderdelen reflectie, opstelling van individuele leerdoelen en het maken van sterkte en zwakte analyse voor de bevordering van het leerproces als positief gezien. Suggesties die respondenten op de open vraag hebben gegeven is, dat wellicht met aanpassing en vereenvoudiging van onderdelen het portfolio effectief ingezet kan worden voor bevordering van het leerproces en zelfs lifelong learning. Tenslotte geven enkele respondenten ook aan dat het voeren van persoonlijke gesprekken wellicht efficiënt kan werken.

4. CONCLUSIE

In dit hoofdstuk worden de conclusies bondig gerapporteerd die aan de hand van de resultaten in het derde hoofdstuk kunnen worden getrokken. De conclusies geven antwoord op de vraag: *‘In hoeverre is het portfolio zoals deze in de opleiding Mondzorgkunde wordt ingezet volgens alumni een geschikte tool om lifelong learning te bevorderen?’*

Op basis van dit kwantitatieve onderzoek en de gepresenteerde resultaten kan worden geconcludeerd dat het portfolio in de huidige vorm niet direct geschikt gezien wordt voor de bevordering van lifelong learning. Hoewel het portfolio binnen competentiegericht onderwijs als een belangrijk instrument wordt gezien voor de bevordering van het leerproces en een zelfsturende leerhouding (Mittendorff, 2008), zijn de respondenten niet enthousiast over het gebruik van het portfolio. Voornamelijk het gebruik efficiëntie is hiermee onder loep genomen. In de huidige vorm wordt het portfolio dat in de opleiding is ingezet, eerder gezien als een tijdrovend hulpmiddel dat het leerproces stagneert dan bevordert. Suggesties voor het voeren van persoonlijke gesprekken worden aanbevolen en deze worden door alumni dan ook als veel praktischer ervaren. Deze conclusies komen deels overeen met de resultaten uit het onderzoek van Mittendorff (2008) waarbij onderzocht is hoe studenten en coaches het portfolio zien en gebruiken. Hierbij was al eerder beschreven dat studenten het instrument niet als zinvol beschouwen, voornamelijk als de opleiding en de begeleiders er niet in slagen een dialogische context te realiseren waarin het instrument plek krijgt.

Ondanks het bovenstaande wil het niet zeggen dat het concept van het portfolio niet geschikt is voor de bevordering van lifelong learning. In tegendeel, het onderdeel reflectie wat in literatuur als een van de belangrijkste elementen van het portfolio gezien wordt kan het proces van lifelong learning stimuleren, met name op gebied van een zelfsturende leerhouding (Dekker et al., 2010; Heinrich et al., 2007). Niet alle leerprocessen gaan altijd even goed. Daarom is het belangrijk dat de lerende door middel van reflectie deze problemen zelfstandig erkent en analyseert en hieruit beslissingen neemt voor een betere vervolg. Bovendien is het onderdeel reflectie door de meerderheid van de respondenten 39,6% als het meest positieve onderdeel van het portfolio beoordeeld. Evenzeer wordt regelmatig reflecteren op eigen handelingen en het stellen van doelen gezien als een van de belangrijkste kwaliteiten van een lifelong learner (Stephenson et al., 2009; Kirby et al., 2010).

5. DISCUSSIE

In dit hoofdstuk worden de belangrijke en opvallende punten vanuit de doelstelling van dit onderzoek naar voren gebracht en besproken. Als eerste wordt er een kritische beschouwing gegeven op de resultaten en vervolgens wordt er ingegaan op de praktische en methodologische beperkingen van dit onderzoek. Tot slot worden er een aantal aanbevelingen gegeven voor vervolgonderzoek en de opleiding Mondzorgkunde.

5.1 Kritische beschouwing van de resultaten

Het doel van dit onderzoek was om inzicht te krijgen in de mening van alumni betreffende het portfolio gebruik tijdens de opleiding Mondzorgkunde en de toepassing hiervan als tool voor LLL. Uit de resultaten komt naar voren dat alumni van de opleiding Mondzorgkunde niet zo enthousiast zijn over het portfolio gebruik en het in de huidige vorm niet direct geschikt achten voor de bevordering van LLL. Een groot deel van de alumni is het oneens of neutraal van mening dat het portfolio als een geschikt tool kan dienen voor de bevordering van LLL. Een mogelijke verklaring voor deze resultaten is dat de voorkennis van alumni op het gebied van LLL eerder niet is gemeten. Een vooronderzoek over de kennis en attitude van alumni Mondzorgkunde met betrekking tot het onderwerp LLL en tot hoeverre alumni aan LLL activiteiten deelnemen ontbreekt.

Een andere verklaring kan zijn dat het begeleidingssysteem van het portfolio binnen de opleiding niet optimaal is. Want uit de resultaten van de open vraag komt sterk naar voren dat alumni het portfolio een tijdrovend instrument vinden. Volgens Mittendorff (2008) is het begeleidingssysteem van een portfolio binnen de opleiding van groot belang. Tegelijkertijd geeft hij aan dat de effectiviteit van een portfolio bepalend is door een goede coaching van de student, een duidelijke structuur in het portfolio zodat de student inhoud en vorm goed kan onderscheiden, een goede organisatie van het portfolio om de zelfreflectie van de student te reguleren en een vroege heldere introductie van het portfolio in het curriculum. Portfolio's moeten volgens Mittendorff dan ook zodanig binnen de opleidingen opgezet worden, zodat ze relevant, duidelijk en gebruiksvriendelijk zijn.

Voor wat betreft de onderdelen van het portfolio worden reflectie, opstelling van individuele leerdoelen en het maken van sterke en zwakte analyse voor de bevordering van het leerproces, ruim positief beoordeeld. Daarentegen is het onderdeel competentieontwikkeling en -verantwoording minder positief beoordeeld. Dit is wellicht te verklaren doordat de meerderheid van de studenten tijdens de opleiding worstelen met het verantwoorden van de beroepscompetenties. Tevens dekt dit onderdeel

het grootste gedeelte uit het portfolio van de opleiding mondzorgkunde waarop studenten beoordeeld worden. De studenten kunnen vaak de directe link van de competenties met het onderwijs niet leggen. Daarentegen wordt er wel positief tegen reflectie aangekeken. Reflectie wordt in de literatuur aangegeven als een belangrijk hoofdelement van het portfolio en gezien als een belangrijk component voor zelfsturend leren (Dekker et al., 2010; Davis et al., 2009). Voor de bewustwording en stimulering van LLL is een zelfsturende leerhouding gewenst. Het verbeteren van een zelfsturende leerhouding kan gestimuleerd worden met reflectie. Het is belangrijk dat studenten reflecteren op hun leerervaringen. Volgens Heinrich et al. (2007) demonstreert reflectie de openheid tot leren. Niet alle leerervaringen verlopen altijd even soepel en het kan waardevol zijn als door middel van reflectie problemen tijdig geanalyseerd en herkend worden. Dusdanige reflecties kunnen dan opgenomen worden in het portfolio.

Het ontwikkelen en de opbouw van het portfolio is door de meerderheid van de respondenten bestempeld als tijdrovend. Deze resultaten zijn niet verrassend, uit meerdere onderzoeken van Ashcroft en Hall (2006) en Elango et al. (2005) blijkt dat studenten het samenstellen en het bijhouden van het portfolio stressvol, tijdrovend en als een extra belasting beschouwen.

Een mogelijke verklaring voor de verkregen resultaten is dat het toegepast portfolio op de opleiding Mondzorgkunde nog in een schriftelijke versie is en door de student zelf aan de hand van omschrijven kaders samengesteld moet worden. Het schrijfwerk draagt bij aan de werklast en studenten beschouwen dit in eerste instantie vaak als een last voordat ze in een later stadium het nut ervan inzien. Studenten ervaren moeite met reflecteren en missen hierin extra ondersteuning. Daarnaast wordt het portfolio pas in het laatste periode van ieder studiejaar ontwikkeld of bijgewerkt. Studenten kunnen in deze periodes vaak een hoge mate van werkdruk ervaren. Elango et al. (2005) beweren dat een periodieke beoordeling van het portfolio voor de juiste balans kan zorgen en de ervaren werklast kan verminderen. Tot slot zijn McAllister et al. (2008) van mening dat het portfolio meer flexibiliteit en functionaliteit hoort te bieden.

5.2 Praktische en methodologische beperkingen of sterktes

Het beeld dat uit dit onderzoek naar voren is gekomen, was moeilijk te vergelijken tussen mannen en vrouwen aangezien de meerderheid 89.3% van de respondenten vrouw was en maar slechts 10.7% man. Dit is verder ook te verklaren doordat vrouwen in de beroepsgroep oververtegenwoordigd zijn, slechts 3% van de beroepsgroep is van het andere geslacht (Schepman, Kalf & Batenburg 2010).

Daarnaast kan het beeld vertekend zijn, doordat de deelname aan het onderzoek op een vrijwillige basis plaats heeft gevonden. Alumni met een uitgesproken mening over het portfolio zijn wellicht eerder geneigd om aan het onderzoek deel te nemen.

Waarschijnlijk heeft de lengte van de enquête een rol gespeeld bij het (volledig) invullen hiervan. Dit omdat enkele respondenten voortijdig gestopt waren met het invullen van de enquête. In totaal zijn er 6 onvolledige en 36 lege enquêtes geëxcludeerd. Wat betreft de representativiteit, zijn de conclusie in dit onderzoek getrokken aan de hand van 56 respondenten, wat slechts een klein deel van alumni representeert. Echter, dit aantal was te weinig om significante verschillen en verbanden aan te geven. Vanwege gebrek aan tijd is de online enquête voor drie weken uitgesteld. Idealiter hadden meer respondenten kunnen reageren bij een langere uitzetperiode.

Wat verder als een beperking van het onderzoek aangemerkt kan worden; is dat er in het gebruikte enquête géén vraag gesteld is aan de respondenten over hun huidige portfolio en indien het aangepast zou worden of het dan geschikt zou zijn voor de bevordering van LLL. Op basis van deze vraag was het mogelijk om betere aanbevelingen te doen voor de opleiding Mondzorgkunde. Uit het eerder uitgevoerde pilotonderzoek is dit helaas niet naar voren gekomen.

De onderzoekster heeft als studieloopbaanbegeleidster studenten begeleid en beoordeeld met het gebruik van het portfolio. Door toepassing van een kwantitatief onderzoek methode zijn de mogelijke vertekeningen in de onderzoeksresultaten geminimaliseerd en zelfs voorkomen.

Het toegepaste meetinstrument in dit onderzoek was deels geadapteerd uit de items afkomstig uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006). Met dit meetinstrument konden de ervaringen van alumni op gebied van het portfolio en de geschiktheid van het portfolio gemeten worden. Maar in eerste instantie is het jammer dat in het onderzoek geen uitspraak gedaan was over de validiteit of de Cronbach's Alpha van de gebruikte vragenlijst. Ten tweede was de originele vragenlijst niet meer te achterhalen bij de auteurs doordat het onderzoek 10 jaar geleden uitgevoerd was. De auteurs hadden de originele vragenlijst niet meer in het bezit. Vanwege deze redenen was het wellicht adequater geweest wanneer de onderzoeker voor de samenstelling van het meetinstrument gebruik had gemaakt van een recentere en een gevalideerd meetinstrument.

6. AANBEVELINGEN

Uit dit onderzoek zijn een aantal punten naar voren gekomen op basis waarvan aantal aanbevelingen voor de opleiding Mondzorgkunde en voor vervolgonderzoek kunnen worden geformuleerd.

6.1 Aanbevelingen voor de opleiding Mondzorgkunde

Dit onderzoek naar de mogelijke toepassing van het portfolio als tool voor LLL binnen opleiding Mondzorgkunde levert belangrijke input op voor de opleiding Mondzorgkunde. Op basis van de verkregen informatie kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan voor de opleiding Mondzorgkunde;

- ◆ Het gebruiksgemak van het portfolio moet binnen de opleiding Mondzorgkunde bevorderd worden. Aanpassen en vereenvoudigen van het portfolio door ineffectieve onderdelen uit het portfolio te vereenvoudigen of zelfs te verwijderen kan er wellicht voor zorgen dat LLL meer gestimuleerd wordt. Onderdelen zoals reflectie, opstellen van leerdoelen en het schrijven van een sterke zwakte analyse worden positief gezien voor de bevordering van het leerproces en kunnen de zelfsturende leerhouding van studenten bevorderen. Het is bevorderend als binnen het portfolio en de begeleiding de nadruk sterker op deze onderdelen gelegd wordt.
- ◆ Het hervormen van het papieren portfolio naar een digitale versie of wel een e-portfolio, dit kan de gebruiks efficiëntie voor studenten vergemakkelijken. Daarnaast hoeven de studenten niet meer overbodige tijd besteden aan het samenstellen van een papieren portfolio, maar kunnen direct belangrijk bewijsmateriaal uploaden en deze bijvoorbeeld gebruiken voor stages en sollicitaties.
- ◆ Tevens moet het portfolio meer aansluiting hebben op de loopbaan van de studenten. De studenten moeten met het portfolio duurzame resultaten kunnen bereiken die meegenomen kunnen worden naar de loopbaan. Een 'toekomstbestendig' portfolio dat voor de huidige studenten en opkomende mondhygiënisten bruikbaar is. Alleen dan zijn de studenten bereid om daar tijd in te steken en het niet alleen te zien als een verplichting voor het behalen van studiepunten.
- ◆ In het begeleidingsproces rondom het portfoliogebruik of zelfs breed binnen de opleiding moeten docenten studenten meer naar een zelfsturende leerhouding aanmoedigen. Kuijpers en Meijers (2011) beschrijven dit als een dialogische leeromgeving. Een leeromgeving waarin niet alleen kennis wordt overgedragen, maar waarin met studenten ook gesproken wordt over de persoonlijke

zinggeving en de maatschappelijke betekenis van hun opleiding en de concrete leerprocessen daarbinnen. Door het voeren van individuele voortgangsgesprekken kan dit leerproces en leerhouding voor een groot deel besproken worden. Doorgaans is het effectief om dit breed te trekken en het in diverse onderwijsonderdelen naar voren laten komen. Het zou beter zijn als studenten voordat ze als professionals aan de slag gaan in een organisatie, leren hoe ze hun loopbaan kunnen vormgeven en een levenslange leerhouding hebben.

- ◆ Momenteel is de integratie van een nieuwe leerlijn 'coaching' binnen opleiding Mondzorgkunde volop in ontwikkeling. Daarom kan het nuttig zijn om de uitkomsten van dit onderzoek hierin mee te nemen. Daarnaast zouden de uitkomsten ook binnen de opleiding Mondzorgkunde meegenomen kunnen worden in het accreditatieproces als onderbouwing voor veranderingen van dit onderwijsonderdeel. Hierop kan een verbeterplan geschreven worden voor betere aanpak en inzet van het portfolio in de toekomst.

6.2 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Zoals de meeste respondenten aan de hand van de open vraag hebben aangegeven is voor een effectieve inzet van het portfolio, de vereenvoudiging van belang. Het portfolio moet gecreëerd worden voor het bevorderen van LLL. Dus het moet ontworpen worden voor de opleiding en de professionele loopbaan van studenten. Om dit goed te kunnen doen is er onderzoek nodig naar de leer- en ontwikkelingsbehoefte van mondhygiënist gedurende hun loopbaan. Tevens kunnen rijkere gegevens opgeleverd worden met ondervraging van de huidige studenten en van de begeleidende coaches binnen de opleiding Mondzorgkunde. De effectiviteit van een portfolio wordt voor een groot deel bepaald door een goede begeleidingssysteem. Een vervolgonderzoek waarin gebruik wordt gemaakt van kwalitatieve onderzoeksmethoden kan echter meer in detail aanduiden waarom het huidige portfolio van opleiding Mondzorgkunde niet geschikt is en wellicht door aanpassing(en) geschikt kan worden gemaakt.

LITERATUURLIJST

- Aartman, I. H. A., & van Loveren, C. (2007). Onderzoeksontwerpen en de ladder van evidence. *Nederlands Tijdschrift voor Tandheelkunde*, 114, 161–165.
- Ashcroft, D. M., & Hall, J. (2006). Pharmacy students' attitudes and views about portfolio-based learning: A questionnaire survey. *Pharmacy Education*, 6 (1), 1–5.
- Baarda, D. B., De Goede, M. P. M., & Kalmijn, M. (2000). *Basisboek enquêteren en gestructureerd interviewen*. Houten: EPN, Educatieve Partners Nederland.
- Baarda, D. B., & De Goede, M. P. M. (2006). *Basisboek methoden en technieken, handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwantitatief onderzoek*. Noordhoff.
- Bryman, A. (2012). *Social research methods*. Oxford University Press.
- Corbett, A. (2006). Higher education as a form of European integration: how novel is the Bologna process? *European Journal of Education*, (3).
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16 (3), 297–334.
- Davis, M. H., Ponnampereuma, G. G., & Ker, J. S. (2009). Student perceptions of a portfolio assessment process. *Medical education*, 43 (1), 89–98.
- Dekker, H., Driessen, E., ter Braak, E., Scheele, F., Slaets, J., van der Molen, T., & Cohen-Schotanus, J. (2010). Begeleiding van portfoliogebruik in de medische basis- en vervolgopleiding. *Tijdschrift voor Medisch Onderwijs*, 29 (2), 135–145.
- Demirel, M. (2009). Lifelong learning and schools in the twenty-first century. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 1(1), 1709–1716.
- Department of Education and Science (2000). Learning for Life: White Paper on Adult Education. Dublin: Stationery Office.
- Dorresteijn, J., Warris, L., & ter Braak, E. (2010). Portfolio: zinvol of betuttelend? *Medisch Contact*, 25, 1237–1240.
- Elango, S. R. J. L. L., Jutti, R. C., & Lee, L. K. (2005). Portfolio as a learning tool: students' perspective. *Annals-Academy of Medicine Singapore*, 34 (8), 511.
- Faure, E. (1972). *Learning to be: The world of education today and tomorrow*, UNESCO, Paris, 1972.

- Heinrich, E., Bhattacharya, M., & Rayudu, R. (2007). Preparation for lifelong learning using ePortfolios. *European Journal of Engineering Education*, 32(6), 653–663.
- Hojat, M., Veloski, J. J., & Gonnella, J. S. (2009). Measurement and correlates of physicians' lifelong learning. *Academic medicine*, 84 (8), 1066–1074.
- Kanthan, R., & Senger, J. L. B. (2011). An appraisal of students' awareness of "self-reflection" in a first-year pathology course of undergraduate medical/dental education. *BMC medical education*, 11(1), 67.
- Kirby, J. R., Knapper, C., Lamon, P., & Egnatoff, W. J. (2010). Development of a scale to measure lifelong learning. *International Journal of Lifelong Education*, 29 (3), 291–302.
- Kuijpers, M., & Meijers, F. (2011). De toekomstige professional. *O&O*, Nr. 1, 11–15.
- Laal, M. (2011). Lifelong learning: What does it mean?. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 28, 470–474.
- Laal, M., & Salamati, P. (2012). Lifelong learning; why do we need it?. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 31, 399–403.
- Madewell, J. E. (2004). Lifelong learning and the maintenance of certification. *Journal of the American College of Radiology*, 1(3), 199–203.
- McAllister, L. M., Hallam, G. C., & Harper, W. E. (2008). The ePortfolio as a tool for lifelong learning: Contextualising Australian practice. In *Proceedings International Lifelong Learning Conference 2008*, pages pp. 246– 252, Yeppoon, Queensland.
- Mittendorf, K. (2008). De kwaliteit van loopbaanbegeleiding in het beroepsonderwijs en de rol van het POP en Portfolio. *Loopbaanleren: Onderzoek en praktijk in het onderwijs*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Mondzorgkunde (2015). *Handleiding Reflecterende professional*. Behorend bij onderwijseenheid refelecterende professional, Hogeschool Inholland.
- Nayda, R., & Rankin, E. (2008). Information literacy skill development and life long learning: exploring nursing students' and academics' understandings. *The Australian Journal of Advanced Nursing*, 26 (2), 27.
- Nederlandse Vereniging van Mondhygiënist. (2014). *Persbericht: Belangrijk nieuws van VWS voor de zorg*. Geraadpleegd op 29 oktober 2014 via <http://www.mondhygienisten.nl/index.php/actueel/1741-persbericht-belangrijk-nieuws-van-vws-voor-de-mondzorg>

Plasschaert, A. J. M. (2004). Leren levenslang te leren. *Ned Tijdschr Tandheelkd*, 111, 361–364.

Schepman, S.M., Kalf, R.R.J. & Batenburg, R.S. (2010). Actuele gegevens over het arbeidsaanbod van mondhygiënist in Nederland. Resultaten van een ramingsenquête onder NVM-leden ten behoeve van de integrale capaciteitsraming 2010. Elektronisch verkregen van: <http://www.nivel.nl/sites/default/files/bestanden/rapport-actuele-gegevens-mondhygienisten.pdf>

Stephenson, P., Brigden, D., & Dangerfield, P. (2009). Lifelong learning for the modern day clinician. *British journal of hospital medicine (London, England: 2005)*, 70(4), 230–232.

Van Schaik, S., Plant, J., & O'Sullivan, P. (2013). Promoting self-directed learning through portfolios in undergraduate medical education: The mentors' perspective. *Medical teacher*, 35(2), 139–144.

Wheeler, A., & Yeats, R. (2009). Embedding e-Portfolios for effective lifelong learning: a case study. Academic conferences.

BIJLAGEN

Bijlage A: Begeleidende brief

Geachte alumnus Mondzorgkunde,

Graag wil ik uw aandacht vragen voor uw medewerking aan een onderzoek dat uitgevoerd wordt in het kader van mijn meesterproef op de opleiding Master Health Care & Social Work aan de Hogeschool Saxion in Enschede.

Op de opleiding Mondzorgkunde Inholland willen we bewerkstelligen dat studenten in het huidige onderwijs portfolio gaan gebruiken voor de bevordering van lifelong learning (levenslang leren). Hiervoor doe ik in het kader van mijn meesterproef onderzoek naar uw mening over het gebruik van het portfolio en in hoeverre het portfolio bruikbaar is in de professionele werksetting.

Voor dit onderzoek heb ik een online enquête opgesteld. Graag wil ik u vragen deze enquête in te vullen. Het duurt slechts 10 minuten en de informatie, die u verstrekt, wordt vertrouwelijk behandeld en de resultaten worden geheel anoniem verwerkt.

De enquête is in te vullen via de volgende link:

<http://survey.parantion.nl/?s=d09e845f42a54aabb96ace62b8a648d&a=IF>

Dit onderzoek wordt uitgevoerd met medewerking van de opleiding Mondzorgkunde aan de Hogeschool Inholland. Als u belangstelling heeft voor de uitkomsten van dit onderzoek, stuur ik u deze graag toe. Heeft u vragen over de enquête of over het onderzoek, stuur dan een e-mail aan Elham.Baha@inholland.nl. U ontvangt dan zo snel mogelijk een reactie.

Onder de deelnemers aan de enquête wordt één podium cadeaukaart verloot voor theater & concert ter waarde van € 75,-. Wil U hierop kans maken, vul dan aan het eind van de enquête uw e-mail adres in.

Alvast hartelijk dank voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,

Elham Baha

Mondhygiënist & Docent opleiding Mondzorgkunde

Hogeschool Inholland Amsterdam

Domein Gezondheid, Sport en Welzijn

E: Elham.Baha@inholland.nl

Bijlage B: Enquête ‘Portfolio als Tool voor Lifelong Learning’ (PTLL)

Instructie enquête

De vragen in deze enquête hebben betrekking op het onderwerp portfolio en lifelong learning (levenslang leren). Het is belangrijk dat u de vragen goed doorleest en u eigen mening geeft. U geeft antwoord door één van de cirkels/vierkantjes te selecteren wat het meest op u van toepassing is. Of bij open vragen uw antwoord in te vullen in het vakje. De antwoorden die u geeft blijven anoniem en kunnen dus niet naar u persoonlijk herleid worden.

Wilt u meedoen met de prijsvraag (VVV cadeaubon) vul dan aan het einde van de enquête uw e-mail adres in. Dit hoeft natuurlijk niet. Uw e-mail adres wordt door mij persoonlijk na de verloting van de prijs vernietigd. Als u een kans wilt maken op de prijs, dan moet u de enquête volledig invullen.

Alvast bedankt voor de moeite en de tijd!

Demografische vragen

1. Wat is uw geslacht?

- ☐ Man
- ☐ Vrouw

2. Wat is uw geboortejaar?

.....geboortejaar

3. Bent uw werkzaam als Mondhygiënist?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

4. Hoeveel maanden/jaren werkervaring heeft u?

.....maanden

.....jaren

5. In wat voor soort praktijk c.q. werkveld bent u momenteel werkzaam als Mondhygiënist? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Algemene tandartspraktijk
- ☐ Parodontologie praktijk

- ☐ Orthodontiepraktijk
- ☐ Implantologie praktijk
- ☐ Jeugdtandverzorgingsinstituut
- ☐ Mondhygiënepraktijk vrije vesteging
- ☐ Ziekenhuis
- ☐ Gehandicaptenzorg
- ☐ Verpleeghuis/ouderenzorg
- ☐ Psychiatrie
- ☐ Commercie
- ☐ Zorgverzekeraar
- ☐ GGD
- ☐ Onderwijs
- ☐ Onderzoek bij een hogeschool/universiteit
- ☐ Anders, namelijk.....

6. Heeft u op de opleiding Mondzorgkunde gebruikt gemaakt van een portfolio?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

7. Heeft het bijhouden van een portfolio uw leerproces bevorderd?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

8. Welke onderdelen uit het portfolio hebben een positief effect gehad op u leerproces? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Reflectie
- ☐ Opstellen van individuele leerdoelen
- ☐ Sterkte en zwakte analyse
- ☐ Competentieontwikkeling en -verantwoording
- ☐ Persoonlijke ontwikkelingsplan
- ☐ Anders, namelijk

9. Welke onderdelen uit het portfolio hebben geen effect gehad op uw leerproces? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ☐ Reflectie
- ☐ Opstellen van individuele leerdoelen
- ☐ Sterkte en zwakte analyse
- ☐ Competentieontwikkeling en -verantwoording
- ☐ Persoonlijke ontwikkelingsplan
- ☐ Anders, namelijk

Tussen instructie

Voor de opkomende vragen wordt u gevraagd het portfolio te beoordelen op een aantal uitspraken of stellingen. Na het lezen van elke stelling selecteert u uw antwoord volgens de onderstaande regels:

Selecteer cirkel 1: als u het helemaal niet eens bent met de stelling

Selecteer cirkel 2: als u het niet eens bent met de stelling

Selecteer cirkel 3: als u het niet weet

Selecteer cirkel 4: als u het eens bent met de stelling

Selecteer cirkel 5: als u het helemaal eens bent met de stelling

Construct 1: Ervaring met portfolio

10. Het maken van en portfolio was een nuttige leerervaring.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

11. Het maken van een portfolio heeft mij geholpen in het ontwikkelen van mijn beroepskennis.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

12. Het maken van een portfolio heeft mij geholpen in het bekwaam worden van mijn beroepsvaardigheden.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

13. Ik heb meerdere inzichten kunnen krijgen in mijn leerproces door het maken van een portfolio.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

14. Het maken van een portfolio vereist te veel tijd en papierwerk.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

15. Het maken van een digitale portfolio is bevorderlijk en minder tijdrovend.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

Construct 2: Geschiktheid portfolio

16. Een portfolio is een geschikt tool om mijn professionele kennis te ontwikkelen.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

17. Een portfolio is een geschikt tool voor het certificeren van mijn scholingsactiviteiten.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

18. Een portfolio stelt mij in staat om mijn sterke en zwakke punten te identificeren.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

19. Een portfolio stelt mijn in staat om op mijn leerervaringen te reflecteren.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

20. Een portfolio stelt mij in staat om individuele leerdoelen vast te stellen ten behoeve van mijn professionele ontwikkeling.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

21. Een portfolio stelt mij in staat om mijn beroepscompetenties te ontwikkelen.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

Construct 3: Bevordering portfolio

22. Een portfolio is een geschikt tool voor het beoordelen van mijn professionele kennis en vaardigheden.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

23. Een portfolio is een geschikt tool om mijn leeractiviteiten te initiëren.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

24. Een portfolio is een geschikt tool om vaardigheden voor het zoeken en lokaliseren van vakinhoudelijke informatie te ontwikkelen.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

25. Een portfolio is een geschikt tool om mijn motivatie voor het leren te stimuleren.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

26. Een portfolio is een geschikt tool om leerbehoefte op gebied van mijn beroep te herkennen.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

27. Een portfolio is een geschikt tool om zelfgestuurd leren te stimuleren.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

28. Een portfolio is een geschikt tool om verantwoordelijkheid in het eigen leer en werkproces te stimuleren.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

29. Een portfolio is een geschikt tool om veranderingen in de gezondheidszorg inzichtelijk te maken.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

30. Een portfolio is een geschikt tool om veranderingen op gebied van nieuwe technologieën in mijn vakgebied inzichtelijk te maken.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

31. Een portfolio is een geschikt tool om een uitdagende en een creatieve houding te ontwikkelen voor een optimale praktijk voering.

Helemaal mee	1	2	3	4	5	Helemaal mee
Oneens						eens

Overige open vragen

32. Heeft u nog op- of aanmerkingen of suggesties voor het inzetten van het portfolio in het onderwijs ter bevordering van lifelong learning?

.....

.....

.....

.....

.....

33. Wilt u meedoen met de prijsvraag vul dan hieronder uw e-mail adres in.

.....

.....

EINDE

Hartelijk dank voor het invullen van deze enquête!

Bijlage C: Operationalisatie tabel

Tabel 8: Vragenlijst met overzicht constructen, items en gekozen meetinstrument

Constructen (theoretische variabelen)	Deelvragen	Items	Meetinstrument
1 Geslacht	Algemeen/ achtergrond informatie	1	Zelf geformuleerde vraag door auteur
2 Leeftijd	Algemeen/ achtergrond informatie	2	Zelf geformuleerde vraag door auteur
3 Werkzaam als mondhygiënist	Algemeen/ achtergrond informatie	3	Zelf geformuleerde vraag door auteur
4 Werkervaring	Algemeen/ achtergrond informatie	4	Zelf geformuleerde vraag door auteur
5 Werkveld	Algemeen/ achtergrond informatie	5	Zelf geformuleerde vraag door auteur
Ervaring met gebruik portfolio	1	6	Zelf geformuleerde vraag door auteur
Ervaring met het bijhouden portfolio	1	7	Zelf geformuleerde vraag door auteur
Ervaring met onderdelen portfolio	1	8	Zelf geformuleerde vraag door auteur
Ervaring met onderdelen portfolio	1	9	Zelf geformuleerde vraag door auteur
Ervaring met het bijhouden portfolio	1	10	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Ervaring met het bijhouden portfolio	1	11	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Ervaring met het bijhouden	1	12	Geadapteerd uit het onderzoek van

portfolio			Ashcroft en Hall (2006)
Ervaring met het bijhouden portfolio	1	13	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Ervaring met het bijhouden portfolio	1	14	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Ervaring portfolio	1	15	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Ontwikkeling van professionele kennis	2	16	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Beoordelen van professionele kennis en vaardigheden	2	17	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Eigen leeractiviteiten initiëren	2	18	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Vaardigheden voor zoeken en lokaliseren van informatie	2	19	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Motivatie voor het leren	2	20	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Herkennen van leerbehoefte	2	21	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
zelfgestuurd leren	2	22	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Verantwoordelijkheid eigen leer en werkproces	2	23	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Veranderingen in de gezondheidszorg	2	24	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Veranderingen op gebied van technologieën	2	25	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Uitdagende en creatieve houding	2	26	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Certificeren van scholingsactiviteiten	2	27	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Initiëren van sterke en zwakke punten	2	28	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)

Reflectie op leerervaringen	2	29	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Individuele leerdoelen	2	30	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Ontwikkeling beroepscompetenties	2	31	Geadapteerd uit het onderzoek van Ashcroft en Hall (2006)
Opmerkingen of suggesties	3	32	Zelf geformuleerde vraag door auteur
Prijsvraag	Algemeen informatie	33	Zelf geformuleerde vraag door auteur

BIJLAGE D: Codeerschema (SPSS)

Tabel 9: Codeboek

Variabelen	Label	Antwoordcode	Meetniveau
SEKSE	Geslacht	1 = Man 2 = Vrouw	Nominaal
LFT2	Leeftijd	Geboortejaar invullen	Ratio/Scale
WERKZ	Werkzaam als mondhygiënist	1 = Ja 2 = Nee	Nominaal
WERKER	Werkervaring	Maanden/jaren invullen	Ratio/Scale
WERKV_1T/M 16	Werkveld (meerdere antwoorden mogelijk)	1 = Algemene tandartspraktijk 2 = Parodontologie praktijk 3 = Orthodontiepraktijk 4 = Implantologie praktijk 5 = Jeugdtandverzorgingsinstituut 6 = Mondhygiënepraktijk vrije vestiging 7 = Ziekenhuis 8 = Gehandicaptenzorg 9 = Verpleeghuis/ouderenzorg 10 = Psychiatrie 11 = Commercie 12 = Zorgverzekeraar 13 = GGD 10 = Onderwijs 15 = Onderzoek bij een hogeschool/universiteit 11 = Anders, nl.....	Nominaal
ERVPORT_1	Ervaring met gebruik portfolio	1 = Ja 2 = Nee 3 = Weet ik niet	Nominaal
ERVBPORT_1	Ervaring met het bijhouden portfolio	1 = Ja 2 = Nee 3 = Weet ik niet	Nominaal

ERVOPORTPOS_ 1 t/m 6	Ervaring met onderdelen portfolio positief (meerdere antwoorden mogelijk)	1 = Reflectie 2 = Opstellen van individuele leerdoelen 3 = Sterkte en zwakte analyse 4 = Competentieontwikkeling en - verantwoording 5 = Persoonlijke ontwikkelingsplan 6 = Anders, nl.....	Nominaal
ERVOPORTGEFC_ 1 t/m 6	Ervaring met onderdelen portfolio geen effect (meerdere antwoorden mogelijk)	1 = Reflectie 2 = Opstellen van individuele leerdoelen 3 = Sterkte en zwakte analyse 4 = Competentieontwikkeling en - verantwoording 5 = Persoonlijke ontwikkelingsplan 6 = Anders, nl.....	Nominaal
ERVBPORT_2	Ervaring met het bijhouden portfolio	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
ERVBPORT_3	Ervaring met het bijhouden portfolio	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
ERVBPORT_4	Ervaring met het bijhouden portfolio	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
ERVBPORT_5	Ervaring met het bijhouden portfolio	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens	Ordinaal

		3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	
ERVBPORT_6	Ervaring met het bijhouden portfolio	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
ERVPORT_2	Ervaring portfolio	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
ONTWPK	Ontwikkeling van professionele kennis	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
BEORPKV	Beoordelen van professionele kennis en vaardigheden	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
ELEERACINT	Eigen leeractiviteiten initiëren	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
VARZLOKINF	Vaardigheden voor zoeken en lokaliseren van informatie	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal

MOTIVLER	Motivatie voor het leren	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
HERKLEERB	Herkennen van leerbehoefte	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
ZLFGLEREN	zelfgestuurd leren	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
VERANTWLEERPROC	Verantwoordelijkheid eigen leer en werkproces	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
VERGHZ	Veranderingen in de gezondheidszorg	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
VERTECH	Veranderingen op gebied van technologieën	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
UITCREHOU	Uitdagende en creatieve houding	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens	Ordinaal

		4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	
CERTFSCHOAC	Certificeren van scholingsactiviteiten	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
INTSZPUNT	Initiëren van sterke en zwakke punten	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
REFLEERERV	Reflectie op leerervaringen	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
INDLEERD	Individuele leerdoelen	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
ONTBEROEPSC	Ontwikkeling beroepscompetenties	1 = Helemaal mee oneens 2 = Mee oneens 3 = Niet eens/niet oneens 4 = Mee eens 5 = Helemaal mee eens	Ordinaal
OPMSUG	Opmerkingen of suggesties	Suggesties of opmerkingen invullen	Ratio/Scale
PRV	Prijsvraag	E-mail invullen	N.V.T.

Bijlage E: Overzicht tabellen (stellingvragen)

Tabel 9

Overzicht van de ervaringen van respondenten met het portfolio

Construct 1: Ervaring met portfolio	Helemaal mee oneens (%)	Mee oneens (%)	Niet eens/ niet oneens (%)	Mee eens (%)	Helemaal mee eens (%)	Mean
Het maken van een portfolio was een nuttige leerervaring ($n = 52$)	25.0	38.5	17.3	17.3	1.9	2.33
Het maken van een portfolio heeft mij geholpen in het ontwikkelen van mijn beroepskennis ($n = 52$)	32.7	23.1	30.8	13.5	0	2.25
Het maken van een portfolio heeft mij geholpen in het bekwaam worden van mijn beroepsvaardigheden ($n = 52$)	32.7	35.7	21.2	7.7	0	2.04
Ik heb meerdere inzichten kunnen krijgen in mijn leerproces door het maken van een portfolio ($n = 52$)	23.1	28.8	21.2	25.0	1.9	2.54
Het maken van een portfolio vereist te veel tijd en papierwerk ($n = 52$)	0	1.9	3.8	32.7	61.5	4.54
Het maken van een digitale portfolio is bevorderlijk en minder tijdrend	9.6	15.4	25.0	40.4	9.6	3.25

Tabel 10

Overzicht van de geschiktheid van het portfolio volgens respondenten (alumni)

Construct 2: Geschiktheid portfolio	Helemaal mee oneens (%)	Mee oneens (%)	Niet eens/ niet oneens (%)	Mee eens (%)	Helemaal mee eens (%)	Mean
Een portfolio is een geschikt tool voor de ontwikkeling van mijn professionele kennis en vaardigheden (<i>n</i> = 52)	25.0	19,2	38,5	17,3	0	2.48
Een portfolio is een geschikt tool voor het certificeren van mijn scholingsactiviteiten (<i>n</i> = 48)	16.7	18.8	20.8	33.3	10.4	3.02
Een portfolio stelt mij in staat om mijn sterke en zwakke punten te identificeren (<i>n</i> = 48)	12.5	18.8	16.7	43.8	8.3	3.17
Een portfolio stelt mij in staat om op mijn leerervaringen te reflecteren (<i>n</i> = 48)	12.5	10.4	18.8	50.0	8.3	3.31
Een portfolio stelt mij in staat om individuele leerdoelen vast te stellen ten behoeve van mijn professionele ontwikkeling (<i>n</i> = 48)	12.5	8.3	25.0	47.9	6.3	3.27
Een portfolio stelt mij in staat om mijn beroepscompetenties te ontwikkelen (<i>n</i> = 48)	14.6	29.2	33.3	18.8	4.2	2.69

Tabel 11

Overzicht van het portfolio voor de bevordering van LLL volgens respondenten (alumni)

Construct 3: Bevordering portfolio	Helemaal mee oneens (%)	Mee oneens (%)	Niet eens/ niet oneens (%)	Mee eens (%)	Helemaal mee eens (%)	Mean
Een portfolio is een geschikt tool voor het beoordelen van mijn professionele kennis en vaardigheden ($n = 50$)	24.0	28.0	28.0	18.0	2.0	2.46
Een portfolio is een geschikt tool om mijn leeractiviteiten te initiëren ($n = 50$)	18.0	36.0	24.0	20.0	2.0	2.52
Een portfolio is een geschikt tool om vaardigheden voor het zoeken en lokaliseren van vakinhoudelijke informatie te ontwikkelen ($n = 50$)	28.0	38.0	24.0	10.0	0	2.16
Een portfolio is een geschikt tool om mijn motivatie voor het leren te stimuleren ($n = 50$)	30.0	40.0	20.0	6.0	4.0	2.14
Een portfolio is een geschikt tool om leerbehoefte op gebied van mijn beroep te herkennen ($n = 50$)	22.0	28.8	16.0	30.0	4.0	2.66
Een portfolio is een geschikt tool zelfgestuurd leren te stimuleren ($n = 49$)	22.4	34.7	26.5	12.2	4.1	2.41
Een portfolio is een geschikt tool om verantwoordelijkheid in het eigen leer en werkproces te stimuleren ($n = 49$)	22.4	32.7	22.4	20,4	2,0	2.47
Een portfolio is een geschikt tool om veranderingen in de gezondheidszorg inzichtelijk te maken ($n = 48$)	31.3	33.3	31.3	2.1	2.1	2.10
Een portfolio is een geschikt tool om veranderingen op gebied van nieuwe technologieën in mijn vakgebied inzichtelijk te maken ($n = 48$)	29.2	37.5	25.0	8.3	0	2.13
Een portfolio is een geschikt tool om een uitdagende en een creatieve houding te ontwikkelen voor een optimale praktijkvoering ($n = 48$)	27.1	25.0	31.3	16.7	0	2.38

Bijlage F: Ruwe data (open vraag)

De antwoorden van de respondenten op de open vraag 'Heeft u nog op- of aanmerkingen of suggesties voor het inzetten van het portfolio in het onderwijs ter bevordering van lifelong learning?'

- ◆ Portfolio weglaten en gewoon persoonlijke gesprekken voeren over voortgang tussen student en coach. Hiervan wordt enkel een korte samenvatting of reflectie van gemaakt. Veel effectiever.
- ◆ Het portfolio kost verschrikkelijk veel tijd en je krijgt er bijna geen credits voor. Elke credit staat voor 28 studielasturen?? ik weet zeker dat ik voor dat hele portfolio veel meer tijd nodig had. misschien zou er opnieuw naar de afweging van de credits kunnen worden gekeken, zodat studenten er meer tijd aan gaan besteden en/of tijd voor vrij maken. Dat zal het proces van het portfolio misschien stimuleren.
- ◆ Het maken van een portfolio in het eerste en tweede studiejaar vind ik een goede tool om je leerprocessen bij te houden. In het derde en vierde jaar lijkt de portfolio te veel op die van het eerste en tweedejaars. Je wordt niet gestimuleerd om serieus aan je studie vooruitgang te werken, maar het wordt eerder een last op het eind van je studiejaar. Ik denk als het portfolio herzien wordt dit studenten meer zal stimuleren en studenten beter de vooruitgangen kunnen bijhouden. Het portfolio in de laatste twee studiejaar heb ik meer als last ervaren dan als een tool om mijn vooruitgang bij te houden. Dit had vooral te maken met het feit dat ik het gevoel had dit al een aantal keer te hebben ingevuld.
- ◆ Voor mijn gevoel zou er meer gevolg gegeven moeten worden aan individueel opgestelde leerdoelen. Het meetbare beoogde resultaat zou meer meegewogen moeten worden, zodat er meer waarde aan toegekend wordt om ook daadwerkelijk hier serieus mee aan de slag te gaan. Vaak merkte ik bij mijzelf en medestudenten dat het behalen van deze doelen vrij makkelijk op papier te verantwoorden was, vaak te makkelijk. Meer om er vanaf te zijn. Zo heb ik zelf bijvoorbeeld weinig medestudenten betrokken bij mijn leerdoelen aan de hand van supervisie formulieren (weet de echte naam hiervoor niet meer). In het geheel is het portfolio gewoon te veel. Naar mijn mening zouden bepaalde onderdelen vergroot moeten worden en zwaarder meegewogen en beoordeeld moeten worden en een deel geheel weglaten.

- ◆ In mijn tijd was een portfolio eerder een last dan dat ik het als een leerproces heb ervaren. Het werd veelal op het laatste moment door de meesten die ik ken gedaan omdat het verplicht was en zoveel papier werk. Ik denk dat het hierdoor zijn doel voorbij schiet.
- ◆ Ik vind het maken van een portfolio een nutteloze opdracht tijdens de studie. De meeste studenten kijken er tegenop om een portfolio te maken. Vooral als je een eigen mening hebt en die afgekeurd wordt door een docent. Portfolio is erg tijd rovend. Een beter oplossing zou kunnen zijn tussentijdse mondeling gesprekken. Dit maakt het gemakkelijker voor zowel docenten als studenten. Naar mijn mening zou dit ook een beter impact hebben op zowel de motivatie als de leerproces van de student.
- ◆ Ik ben van mening dat je meer hebt aan de practical record book en op deze manier je ontwikkelingen bijhoudt. Meer uitwerken doormiddel van een portfolio lijkt mijn zinloos.
- ◆ Het is een effectief instrument waarmee de begeleiding, beoordeling en presentatie van competentie ontwikkeling van de student kan worden ondersteund en gefaciliteerd. Een portfolio zou in alle onderwijsinstellingen ingezet moeten worden en misschien alleen maar digitaal.
- ◆ Op de werk vloer gebruik je nooit meer een portfolio, waarom dan wel op de opleiding. Je leerproces in de praktijk gaat van zelf.
- ◆ Als iemand onzeker is maar wel goed werk verricht, dan is een portfolio niet altijd een goede graadmeter voor de student. Het verschilt per student hoe ze daar mee omgaan.
- ◆ Afschaffen
- ◆ Het portfolio kan heel leerzaam zijn. Alleen in de huidige vorm is het te veel te en te langdradig. Hierdoor wordt het niet meer serieus genomen onder de studenten. Competenties zijn goed maar het beschrijven van de ontwikkeling moet echt korter. Daarnaast lijkt me jaarreflectie voldoende ipv periode reflectie. Situatiebeschrijving vind ik overbodig. Dit kan aan de orde komen tijdens gesprek. Veel studenten verzinnen maar wat.

- ◆ Het maken en bijhouden van de portfolio was een zeer tijdrovend proces. Studenten kunnen beter hun tijd besteden aan studeren. Er wordt hoop uren verspild naar mijn idee aan nutteloze activiteit.
- ◆ Dit onderdeel van het onderwijs is veel te tijdrovend. Ik had liever ander onderwijs gehad in al die uren die ik aan mijn portfolio besteed heb. Daarnaast is het vaak erg dubbel op waardoor je in herhaling valt (bijv. Reflectieverslag per periode en dan ook nog eens jaarreflectie verslag) . Kortom veel te veel tijd en werk voor dit onderdeel waar je in de beroepspraktijk niks meer mee doet of naar gevraagd wordt.
- ◆ Het is tijdrovend maar als het documenteren bijgehouden wordt per periode is het mijns inziens een zeer leerzaam onderdeel van het onderwijs. Binnen het portfolio moesten de verantwoordingen wel vaak herhaald worden. Misschien kan de inhoud iets meer vereenvoudigd worden.
- ◆ Ik denk niet dat een portfolio de tool is voor lifelong learning, het is tijdrovend en mijn inzien gemaakt voor mensen die niet goed zelf hun eigen planning kunnen maken. Bij die mensen zou het misschien een leidraad kunnen zijn maar over het algemeen vind ik het een tijdverspillende tool.
- ◆ Portfolio is zinloos en tijdrovend!
- ◆ Het maken van portfolio kost zoveel tijd en moeite maar je bereikt er niks mee. Ik heb er zelf niks aan gehad. Er zullen slechts een enkeling zijn die na het afstuderen nog een portfolio bijhouden. In het onderwijs wordt veel tijd hieraan besteedt en gevraagd van de studenten, echter doen de studenten later hier niks mee. Een portfolio opstellen door de studenten wordt alleen uitgevoerd omdat er een cijfer aan wordt toegekend, verdere toegevoegde waarde wordt niet herkend.
- ◆ Heeft te veel tijd ingenomen en te veel stress opgeleverd tijdens mijn studie.
- ◆ Het portfolio zie ik meer als een uitwerking van al het gedane. Dus het portfolio an sich leer je niet zozeer iets van behalve dat je je bewust wordt van hetgeen wat al geleerd is. Ik vind het een goed reflectie moment.